

Baumgartner Bernadett

EURÓPAI INTEGRÁCIÓS TÖREKVÉSEK ROMÁNIÁBAN A 20. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

Romániában a második világháború előtti föderációs és integrációs törekvések az 1989-es fordulat után váltak kutathatóvá. A kommunista diktatúra által diktált történetírásba nem illeszkedett a Nyugattal való integrációnak még a gondolata sem, ennek tulajdonítható, hogy átfogó munkák, amelyek részletesen elemzik akár az általános európai, akár a román integrációs törekvéseket, még hiányoznak. A kilencvenes évek közepétől a téma kutatása fellendült, sőt divatosná vált, köszönhetően annak, hogy Románia felkerült az Európai Unióhoz csatlakozó államok listájára.

A két világháború között számos tanulmány jelent meg a különböző történeti, gazdasági vagy szociológiai intézmények folyóirataiban, ugyanakkor a napilapok hasábjain is gyakori volt az integráció problémáját firtató újságcikk. 1946-ban George Cioranescu történész doktori disszertációt írt a témából, amely azonban csak 1996-ban jelent meg könyv formájában. Szintén a kilencvenes években látott napvilágot Eliza Campus munkája, melyben általánosságban bemutatja a két világháború közötti európai integrációs törekvéseket, de részleteiben nem elemzi a problémával kapcsolatos romániai álláspontokat.

Értékes kutatási eredményeket találhatunk Simion Costea marosvásárhelyi történész tanulmányaiban, aki 2003 őszén védte meg doktori disszertációját ebben a témában, a kolozsvári Babes–Bolyai Tudományegyetemen.

Az első világháborút megelőző időszakra vonatkozó legfontosabb forrásanyag A. C. Popovici erdélyi politikus 1906-ban Lipcsében, német nyelven megjelent *Nagy Ausztria Egyesült Államai* című munkája, amelyben a szerző közel négyszáz oldalon ismerteti az Osztrák–Magyar Monarchiára vonatkozó föderációs tervét.

Föderációs tervek 1848–1918 között

G. Cioranescu történész szerint már Napóleonnak is voltak a dunai régióra vonatkozó föderációs elképzelései, aki számára a térség politikai jelentőségét az orosz terjeszkedés megállítására adta. Napóleon különösebben nem érdeklődött a román államok iránt, úgy gondolta, hogy Havasalföldet és Moldvát Ausztriának kellene adni, és így erős akadály képezhető az oroszok előtt. Ugyancsak Napóleon az értelmi szerzője annak a tervnek, mely egy olyan Dunai-konföderációt említ, amely Moldvát, Havasalföldet, Szerbiát és Bulgáriát foglalná magába.¹

Mihail Sturdza a *Consideratiuni asupra Moldovei si Valahiei (Gondolatok Moldváról és Havasalföldről)* című 1825-ben megjelent munkájában, a két román ország orosz fennhatóság alá vonásáról értekezik, úgy gondolván, hogy a két ország megtarthatna bizonyos szabadságokat és ezáltal egy szélesebb politikai szervezet alapjául szolgálnának.² A Hurmuzaki dokumentumkötetben is található egy föderációs tervezet, amely szintén orosz védnökség mellett képzei el a térség megszervezését. A szerző Nicolae Roznoveanu, moldvai bojár, aki 1826-ban átadott egy memorandumot Sztroganov bárónak, amelyben kifejti, hogy Oroszország elsődleges célja a török fennhatóság alatt élő szláv népek egyesítése kell hogy legyen egy dunai konföderáció vagy egy Dáciai királyság keretében. Ez az államszövetség egy 200 ezer fős hadsereget bocsátana az oroszok rendelkezésére, feladata pedig az lenne, hogy háttvédként biztosítsa az oroszok nyugati terjeszkedését. A Dunai-konföderáció segítségével, amelynek határa Itáliát is elérhetné, Oroszország könnyen le tudná győzni Ausztriát, ha ez szembeszállna a cár keleti politikájával.³

Ovidiu Pecican történész írja: „a 19. századi román megmozdulások sorozatában az 1848-as forradalom volt az, amely bizonyítja, hogy a románok a nyugati Európához való igazodást választották.”⁴

A havasalföldi forradalmi kormány frankfurti képviselője, Ion Maiorescu 1848-ban két tervezetet adott át a frankfurti ideiglenes kormánynak. A szeptember 17-i és november 4-i tervezetben Maiorescu javasolja, hogy a németek hozzanak létre egy olyan föderációt, amely a Balti-tengertől a Fekete-tengerig terjedne, és magába foglalná a román országokat és Magyarországot is. Meggyőzendő a német kormányt a tervezet fontosságáról, felhívta a figyelmet egy esetleges szláv szövetség lehetőségére, amely miután elfoglalta a román országokat és Magyarországot, Németországot fenyegetné. A szláv föderációval szembeállítja Nagy-Romániát, amely a régi Dácia egész területét magába foglalná és egy erős Magyarországot, amely attól lenne erős, hogy végre nemzeti állammá válna, lemondva Horvátországról, Szlovéniáról és Erdélyről. Így érvel: „Teljesen biztos, hogy egy szláv birodalom, amely a keleti, nyugati és déli szlávokat is magába foglalja, csak a magyar és román nép, illetve a köztük élő szászok holttestén keresztül jöhet létre. Az is biztos, hogy ennek megakadályozására egy erős és szabad magyar, illetve román államra van szükség, ezál-

tal mindkét nép eleget tudna tenni missziójának, vagyis előretolt helyőrségként megvédeni a nyugat-európai civilizációt... Magyarország és Románia defenzív és offenzív szövetséggel kötődne egymáshoz, és mindkettő egy német védnökség alatt álló föderáció tagja lehetne. Ez az egyetlen megoldás a pánszlávizmus megállításra és Németország is megszerezhetné az őt megillető helyet a kelet-európai térségben, egészen a Fekete-tengerig.”⁵ A beadványt többször is megtárgyalták Frankfurtban, de eredmény nem született. Maiorescu a tervezetben azokat az előnyöket emelte ki, amelyeket Németország élvezhetne, de talán túlságosan nyilvánvaló volt a szándéka, hogy a németek segítségével valósuljon meg a román nép egysége.

Dimitrie Bratianu májustól a havasalföldi román forradalmi bizottság megbízottjaként Pesten Batthyány Lajossal tárgyalt. Bratianu álláspontja szerint szükség van a magyar–román konföderációra az orosz–osztrák zsarnokság elleni harcban. A magyarok ezzel szemben arra kérték, hogy igyekezzen rávenni az erdélyi románokat, hogy ne a magyarok ellen, hanem a magyarokkal együtt az osztrákok ellen harcoljanak, és ha ez sikerül, akkor lehet tárgyalni egy esetleges román–magyar konföderációról. A balázsfalvi gyűlésen az erdélyi románok 16 pontos forradalmi követelésének legfontosabb része az erdélyi románok politikai autonómiája, amit a magyar forradalmi kormány elvetett. George Cioranescu szerint az autonómia kérése nemcsak azért figyelemreméltó, mert a legfontosabb kérése marad az erdélyi románoknak, hanem azért is, mert az államszövetség szellemét hordozza magában.⁶ 1848 júniusában, a havasalföldi forradalmat követően, Bratianut már mint a forradalmi kormány diplomatáját küldik Pestre és Bécsbe. Korábbi tárgyalásai miatt Bratianu nem fűz nagy reményeket pesti missziójához, mondván „a magyarokkal már nincs mit kezdenünk”.⁷

1848 szeptemberében Szolimán pasa orosz utasításra megtámadta Havasalföldet, ami a román forradalom gyors végét jelentette. A forradalmárok nagy része emigrációba kényszerült, tevékenységüket külföldön próbálták folytatni. Az emigrációba kényszerült románok és a magyarok között több tárgyalásra is sor került. A románok abban bíztak, hogy magyar segítséggel kiűzhetik az oroszokat, illetve igyekeztek közelíteni az erdélyi román felkelők és a magyar kormány ellentétes törekvéseit. 1849 májusában Balcescu Debrecenben tárgyalt Kossuthal és optimistának tűnt a magyar–román kapcsolatok alakulását illetően. Balcescu szerint az erdélyi románok magyarok elleni harcának elsősorban gazdasági és nem nemzeti okai vannak, az erdélyi románok azért harcolnak a magyarok ellen, mert azok jelentik a gazdag vezető réteget, és abban reménykednek, hogy a Habsburg császár jutalomként román vajdát nevez ki az élükre. Balcescu szerint „a magyar nemzetnek egyetlen esélye van a túlélésre, a föderáció, és nem a szupremáció, másképp ugyanaz lesz a sorsuk, mint a törököknek”. A magyarokat száraz szőlőtökéhez hasonlítja, mely tőke nem terem, nem szaporodik, mint a román vagy más nemzetek. A sterilitással megvert magyarok eltűnnek, akárcsak a törökök. Ezért a magyarok nem engedhetnek meg maguk-

nak egy szupremációs politikát, hanem védekezve a pánszlávizmus ellen, vagy egy Osztrák- vagy egy Román-Magyarországot kell, hogy létrehozzanak.⁸

A párizsi és londoni román emigráció kapcsolatba került Mazzinnival. A Párizsban élő Balcescu 1850 januárjában Ion Ghicához írt levelében beszámol arról, hogy Londonban a száműzött forradalmárok kidolgozták a Kelet-Európai Köztársaságok Konföderációjának tervét. A konföderációt hat nemzet alkotná: románok, magyarok, lengyelek, oroszok, csehek és a délszlávok. Klapka a föderáció közös nyelveként a németet és a franciát jelölte meg, míg Balcescu a latin nyelvet tartotta legalkalmasabb közös nyelvnek.⁹

A „Dunai Egyesült Államok”-ban Balcescu kifejtette saját elképzeléseit Kelet-Európa föderalizálásáról. A béke megteremtésének és megtartásának egyetlen lehetséges formája van az al-Duna mentén, egy olyan államszövetség, amely az itt élő nemzetek egyenjogúságán alapszik. Három önálló nemzetet kell elismerni ebben a térségben: a magyart, a délszlávot, amely magába foglalja a dalmátokat, a horvátokat, a szlovéneket és szerbeket, valamint a románokat, ahova az erdélyi, bánági és magyarországi románok, ezenkívül a két román fejedelemség lakosai is tartoznak. A nemzeti terület meghatározása népszavazás alapján kell, hogy végbemenjen. Mindegyik nemzet saját ügye a belső adminisztráció, vallás, igazságügy, pénzügy és oktatás, ezek a nemzeti kormány teljes fennhatósága alá esnek, anélkül, hogy a föderációs kormány beavatkozna. Közös ügy a külpolitika, a honvédelem és a kereskedelmi és pénzügyek. A hadügyminiszter, a külügyminiszter és kereskedelmi és közlekedési miniszter alkotná a federációs kormányt, a három közös minisztert évente nevezné meg a közös parlament. A föderációs gyűlés 150 képviselőből állna, minden nemzet 50 képviselővel venne részt. A közös gyűlés határozná a költségvetésről, az etnikai csoportok létszámát és jövedelmét figyelembe véve. Számítva a magyarok reakciójára, Balcescu hangsúlyozza, hogy a magyaroknak semmi vesztenivalójuk nincs azzal, ha elismerik a nemzeti autonómiákat. Ugyanis a nemzetiségek szétválasztása szükségszerű és ezáltal kielégítővé válnak a nemzeti vágyak. Szó nincs Magyarország területének megosztásáról, a megosztás amúgy is csak fikatív lehet mindaddig, míg a három nemzet együtt él. Épp ellenkezőleg: a föderáció területe növekedne, hiszen csatlakoznának a román fejedelemségek. Ha elfogadják a két román állam csatlakozását, egyrészt megvalósulna a román nemzet egysége, másrészt az új föderatív államnak kijárata lenne a Fekete-tengerre.¹⁰ Balcescu úgy látja, ennek egyetlen akadálya a magyar politika, amely nem hajlandó lemondani az évszázadok során szerzett előjogairól, mégis úgy látja, hogy Magyarországnak nincs más lehetősége, be kell szüntetni minél előbb az erőszakos magyarosítási politikát, liberális rendszert kell életbe léptetni és őszintén a federáció útjára kell lépnie, különben ez a zsarnoki rendszer, a nemzetiségek üldözése, fatális végzettséghez vezet, polgárháborúhoz és a fajok közti háborúhoz.

1850-ben Mazzini létrehozta a „Európai Demokratikus Központi Bizottságot”, amelybe be akarta vonni a románokat és magyarokat is. Ez év szeptemberében a Párizsban élő román emigráció úgy döntött, hogy részt vállal a londoni bizottságban és Dimitrie Bratianu lett a román ágens. Mazzinitől azt a feladatot kapta, hogy normalizálja a román–magyar kapcsolatokat, az erdélyi kérdést lehetőleg napolják el, azt majd csak a forradalom győzelme után kell tisztázni. 1851 júniusában a londoni forradalmi bizottság felhívással fordul a románokhoz. A román nemzeti bizottság nevében Bratianu válaszol Mazzini felhívására. Bratianu kitér az erdélyi románok üldözöttségére, Balcescu sikertelen missziójára a magyar és román forradalmárok együttműködése ügyében. Felhívással fordul a magyarok, délszlávok és románok felé „fogjanak baráti kezet a mártírok sírhantja felett” és valósítsák meg a dunai konföderációt. Kitér a román nép hősieles harcára, kifejezi reményét, hogy a Nagy Dunai Konföderáció ennek a nemzedéknek a műve lesz. Szerinte ez csak úgy valósulhat meg, ha a népek szabad akaratából történik, mert erőszakkal nem lehet egy népet sem meggyőzni. A föderalizmus egy demokratikus koncepció, a konföderációban minden résztvevő szabadon dönthet.¹¹

Látható, hogy akárcsak Balcescu vagy Maiorescu, Bratianu is a nemzeti egység megvalósítását tartotta a legfontosabb célnak akkor, amikor a konföderáció mellett érvelt.

G. Magheru, aki ebben az időben Bécsben tartózkodott, meggyőződve arról, hogy 1852-ben kitör a forradalom, felvette a kapcsolatot a prágai forradalmi körökkel, és megegyeztek abban, hogy amint összeomlik Ausztria, létre kell hozni az „Ausztriai Egyesült Államok” ideiglenes kormányát, ugyanekkor kikiáltani a románok és szerbek egységét a Török Birodalomban élő testvéreikkel.

Ion Eliade Radulescu Mazzini hatására egy köztársasági alapokon nyugvó Egyesült Európáról beszél. A határokat nemzeti kritériumok alapján kell meghúzni, a nemzetiségi hovatartozást pedig az anyanyelv határozná meg. Az Egyesült Európa parlamentje a nemzetek és nem a kormányok szolidaritására épülne. Az Egyesült Európa parlamentje előtt a románok kérni fogják Erdélyt és Bánságot mint román nyelvterületeket.

Az erdélyi románok a föderalizmus hívei voltak, hogy ezáltal egyenlő jogokhoz jussanak, míg a fejedelemségi románok azért, hogy így megvalósulhasson az egységes román állam, első lépésként Havasalföld és Moldva egyesülése által, majd német vagy osztrák támogatás mellett a monarchiával. 1848 után, várva az európai forradalomra és a birodalmak összeomlására, egy dunai konföderációban látták a nemzeti egység megvalósításának lehetőségét.

1859-ben valóra vált Havasalföld és Moldva egyesülése, miután mindkét országban A. I. Cuza-t választották fejedelemmé. 1866-tól Romániában a Hohenzollern családból származó Károly kerül a trónra, akinek uralma alatt 1877-ben kivívják függetlenségüket, majd a következő cél már Erdély megszerzése lett.

Az osztrák–magyar dualista állam megszilárdulásával az 1848 és 1868 közötti aktív föderációs tervezetések időszakát apály váltja fel, amely egészen 1895-ig tart.

Aurel Popovici föderációs tervezete

1881-ben megalakult az erdélyi románok Nemzeti Pártja. A pártprogram többek között a következő célkitűzéseket tartalmazta: autonóm Erdély, jogegyenlőség az erdélyi nemzetek között, a román nyelv hivatalossá tétele a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban. Ferenc Ferdinánd trónörökös a monarchia föderalizálásának híve, támogatja Aurel Popovici és A. Vaida Voevod föderalizációs törekvéseit.¹² Popovici 1892-ben magyar egyetemistákkal polemizálva fogalmazta meg először a monarchia föderalizására vonatkozó elképzeléseit. Ezért a cikkért Kolozsváron négyévi börtönre ítélik, elmenekül és Olaszországban majd Franciaországban tartózkodik, végül Romániában állapodik meg. Az említett tanulmányban kifejti, hogy a legnagyobb veszély a románok számára észak-kelet felől mutatkozik, és nincs más megoldás, csak az Osztrák–Magyar Monarchia konszolidációja, vagyis ennek föderalizálása, melynek keretei között minden nemzetteljes szabadságban fejlődhet.¹³

Az 1906-ban Lipcsében megjelent *Nagy-Ausztria Egyesült Államai* című munkájában Popovici részletesen kifejti föderációs elméletét. Abból a problémából indul ki, hogy a Monarchia nemzeti elégedetlenek és ez az elégedetlenség a Monarchia vesztét is okozhatja. „Senki sem elégedett ebben a hatalmas birodalomban. Az összes nemzetek Bécs nyakába varrják az elégedetlenségük okát. A Monarchiának még lehet fényes jövője, ha akarja... Magyarország régóta egy anarchista és rendőr-állam hibridjére degenerálódott, ahol az uralmon levő kormány örült nacionalizmusra tombol. Egyetlen megoldás van, egy új föderációs alkotmány, melynek alapja a nemzetek elhatárolása”.¹⁴ Szerinte a föderális állam egy centralizált államforma, amely garantálja a birodalom stabilitását és erejét, ugyanakkor decentralizált, mivel biztosítja a nemzetek szabad fejlődését.¹⁵ „Ha egyszer s mindenkorra belátnák, hogy a nemzeti elv a mozgató rugója minden nemzeti mozgalomnak a Monarchiában, és hogy ennek az elvnek helyes alkalmazása nem szeparatizmus, nem irredentizmus, hanem az öntudatra ébredt népek vágya, hogy autonóm egységeket alkossanak az általuk lakott területen, a Monarchián belül. Mindez megoldható az alkotmány módosításával, amely egyenlő jogokat biztosítana a Monarchia összes nemzetének. Egy olyan alkotmányra van szükség, amely elismeri és garantálja a különböző nemzetek egyenlő jogait, politikai-nemzeti identitásukat, ugyanakkor garantálja a Monarchia egységét és erejét.”¹⁶ A Monarchia népei arra a meggyőződésre kell, hogy jussanak, hogy a Monarchia az egyetlen garancia a nemzeti individualitás megtartására. Az állam konszolidációjának alapvető feltétele, hogy egyetlen nemzet sem érezheti alárendeltnek magát. A Monarchia csak egyetlen formában maradhat fenn,

ha föderalizálódik és a nemzetek elhatárolása alapján olyan államok jönnének létre, amelyek minél homogénebbek és kompaktabbak.

Külön fejezetben tárgyalja a nemzetek elhatárolását. Popovici szerint meg kell rajzolni a Monarchia etnográfiai térképét, és az új államhatároknak egybe kell esniük az etnográfiai határokkal. Különbséget tesz a nemzet és az elszigetelt kisebb népcsoportok között, ez utóbbinak az hiányzik, ami az egyik legfontosabb jellemzője egy nemzetnek, az egységes terület. „Senki sem gondolhatja komolyan, hogy kis csoportok kedvéért, akik tulajdonképpen semmit sem jelentenek, egész nemzetek rabságban legyenek.”¹⁷ Az etnikai elhatárolást úgy kell végrehajtani, hogy homogén nemzeti államok alakuljanak a Monarchián belül, ezért csak a nagy területen, kompakt módon élő nemzeteket kell figyelembe venni. Az erőszakos magyarosításnak és németesítésnek köszönhető, hogy most nem lehet egy teljesen racionális állam-szerkezetet felépíteni. Ahol szórványban élnek kisebb csoportok, ott csak idő kérdése, és megtörténik a spontán asszimiláció.¹⁸

Popovici figyelembe véve az etnikai határokat, 15 tagállamot különít el a Monarchián belül: Német-Ausztria, Német-Bohémia, Német-Morvaország, Cseh-Bohémia, Nyugat-Galícia, Kelet-Galícia, Erdély az összes magyarországi és bukovinai román lakta területtel, Horvátország, Ukrajna, Szlovákia, Vajdaság, Magyarország csak a magyar ajkú lakossággal, Székelyföld Udvarhely, Csík, Háromszék valamint Maros-Torda magyar lakta területei, Tirol és Trieszt.¹⁹

Az új monarchia hivatalos nyelve a német, ezt használja a szövetségi kormány, a parlament, a hadsereg és tengerészet is.²⁰

Popovici részletesen kidolgozza a monarchia alkotmányát is, eszerint a már említett 15 állam egy föderációt alkot, melynek neve Nagy-Ausztria Egyesült Államai, az állam élén a császár, aktuálisan Ferenc József áll.

Az egyes nemzeti államok polgárai egyben a föderatív állam állampolgárai is. Senki sem gyakorolhat politikai jogokat csak egy államban. Az Egyesült Államok egy vámterületet alkot, ahol a közös ügyek:

- a külpolitika (diplomáciai kapcsolatok, kereskedelem, nemzetközi egyezmények)
- a hadsereg
- vámtörvények
- közöstitörvényhozás a büntetőjogot, polgári jogot és eljárásjogot illetően
- a tranzit, valamint a stratégiai szempontból fontos vasútvonalak igazgatása és szabályozása,
- a lakhelyre és az állampolgárságra vonatkozó szabályozások
- hajózási, kereskedelmi és pénzügyi szabályozás
- útlevélosztály, idegenek ellenőrzése, egészségügyi rendészet, állategészségügy
- apénznem és az árfolyam szabályozása
- súly- és hossz mértékek meghatározása
- Bosznia és Hercegovina közigazgatása²¹

A föderációs kormány a nemzeti államok képviselőiből alakul meg, élén a császár által kinevezett kancellár áll. Popovici tervezetében a parlament a képviselők házából és a szenátusból tevődik össze. A képviselőket minden állam az általános, direkt és titkos szavazati jog alapján választja. A szenátus tagsága születés, jogállás, (érsek, püspök egyetemi rektorok, a tudományos akadémiák elnökei, a kereskedelmi kamara elnöke), választás és a császár általi kinevezéssel állna össze.

A föderatív monarchia minden állama saját parlamenttel, kormánnyal és bírói szervvel rendelkezne. Az államok élén egy-egy, a császár által kinevezett kormányzó áll, aki az illető nemzet soraiból való. Ugyanakkor minden államnak saját alkotmánya is lenne, ami összhangban áll a föderatív alkotmánnyal.²²

A legfontosabb kérdés, hogy valóban sikerül-e létrehozni a föderatív Nagy-Ausztriát úgy, hogy az más, a föderációhoz nem tartozó államok számára is vonzó legyen mint a szabadságot és a nemzetek fejlődését garantáló állam.²³ Popovici ugyanakkor úgy véli, hogy a Habsburg Monarchia államszövetséggé alakítása az első lépés lehetne az európai egyesülés megvalósításában.²⁴

Popovici munkája talán az egyetlennek mondható olyan mű, amelyben egy román politikus ilyen aprólékossággal fejt ki a Monarchia föderalizálásának egy lehetséges módozatát. Ismerte a korszak összes hasonló tervezetét, aprólékosan tanulmányozta Svájc, Németország és az Egyesült Államok politikai felépítését, munkájában többször is hivatkozik ezekre az államokra. Különbséget tesz a föderáció és a konföderáció között, azon az alapvető eltérés alapján, hogy föderatív állam törvényhozó testülete nem az alkotó államok országgyűléséből delegált képviselőkből áll, mint a konföderáció esetében, hanem a képviselőket a nép választja, így a föderatív állam közvetlen kapcsolatban van az őt alkotó népekkel.²⁵ Popovicinak sikerült Ferenc Ferdinánd trónörökös kegyeibe férkőznie, és több román (romániai) politikust, mint például Nicolae Filipescut, megnyernie a föderatív törekvéseknek. Filipescu nemcsak Popovicival, hanem Ferenc Ferdinánd követével, Ottokar von Czerninnek is tárgyalt, hogy Románia esetleg tagja lehetne a föderatív Nagy-Ausztriának, ezáltal elérhetővé válna a kitűzött cél, a román nép egy államban való egyesítése.

Aurel Popovici és Ottokar von Czernin (1912-től Ausztria–Magyarország bukaresti követe) kapcsolatba léptek Take Ionescu román konzervatív politikussal, hogy megnyerjék a föderáció ügyének. Ionescu kezdetben híve a monarchia föderatív alapon való átszervezésének. 1911-ben először Popovicival, majd Milan Hodzavval is tárgyalt erről a kérdéssel Szinaján, azonban 1914-ben már másképp nyilatkozik: „Kijelenthetem, a magyarországi románok úgy várnak minket, mint a Messiást. 1911-ben a román nép egysége csak úgy volt elképzelhető, ha mi csatlakozunk a Habsburg Birodalomhoz. 1914-ben a dolgok azonban megváltoztak”, vagy: „inkább leszek pincér Chicagóban, mint a Monarchiához tartozó Románia külügyminisztere Bécsben”.²⁶ Titu Mairoescu, aki 1916-ban a román koronatanács ülésén még úgy nyilatkozott, hogy szerinte az erdélyi románok nem akarják az egyesülést

Romániával, hanem továbbra is a Monarchián belül képzelik el Erdély jövőjét, néhány évvel később már így nyilatkozott: „Ami apám (Ion Măiorescu) álma lehetett 1848-ban, az nem lehet egy román álma 1918-ban”.²⁷

Popovici föderációs elképzelései Ferenc Ferdinánd trónörökös halálával, a sikertelen román–magyar egyezkedések következtében, valamint azzal, hogy Románia 1916-ban hadat üzent Ausztria–Magyarországnak, értelmüket veszítették. Popovici ebben az évben kifejtette, hogy 1892 és 1916 között az erdélyi románok elnyomása csak fokozódott, így Románia teljes joggal üzent hadat a Monarchiának, hiszen csak saját népe felszabadításáért harcol, az erdélyi románok pedig már nem a Monarchián belül várják az egyesülést Romániával, hanem ezt szabadon, a Monarchián kívül szeretnék megvalósítani.²⁸

Újságcikkek, politikai értekezések, forradalmi összeesküvések, sőt magánlevelezések keretében többször megvitatták a dunai régió föderalizálásának több lehetőségét anélkül, hogy bármilyen eredmény született volna. Amint láthattuk, több román politikus is egyetértett Közép-Kelet-Európa föderalizálásával, anélkül azonban, hogy a föderáció igazi hívei lettek volna. A valódi cél 1848 és 1914 között a román egység megvalósítása egy föderatív államszerkezet keretében. Amikor 1918-ban IV. Károly a Monarchia megmentéséért egyenlő jogokat ígért a Monarchia nemzetének, a román politikusok azzal válaszoltak, hogy az ajánlat túl későn érkezett.

A változást az első világháború hozta, annak ellenére, hogy Románia 1914-ben semlegesnek nyilvánította magát. A háborúba 1916-ban lépett be az antant oldalán, azzal az ígérettel, hogy a háború végén megkaphatja Erdélyt. 1918. december elsején az erélyi románok Gyulafehérváron a Romániával való egyesülés mellett döntöttek, amit később a trianoni béke szentesített. Erdély mellett Romániához került még Besszarábia, ám ezt a tény a Szovjetunió soha nem ismerte el. A két világháború közötti román külpolitika, függetlenül az éppen kormányon levő politikai pártoktól, egyetlen célt tartott szem előtt, a világháborút követő békerendszer életben tartását, tehát a megszerzett területek megtartását. Ez az elv vezérelte a román külpolitika irányítóit a Népszövetségben és a regionális szövetségek létrehozásában egyaránt.

Föderációs tervek a két világháború között. A Kis Antant

A háború után Franciaország igyekezett a közép-kelet-európai német politikai befolyást és tökélet helyettesíteni, a francia befektetőknek ugyanakkor az is érdekük volt, hogy a Közép-Európa egy gazdasági egységként jelenjen meg. Egy gazdaságilag egységes Közép-Európa létrehozása azoknak is jól jött volna, akik sajnálták, illetve nosztalgáit érezték a Monarchia széthullása miatt.

Take Ionescu, azért, hogy a kis államok hatásosabban tudják érdekeiket képviselni a háborút lezáró békekonferencián, még 1918-ban Londonban és Párizsban meg-

kereste Pasicot, Benest és Venizelost, azt javasolva, hogy Csehszlovákia, Görögország, Lengyelország és Románia egységes blokként lépjenek fel. Take Ionescu szerint ez a keleti blokk az Égei-tengertől a Balti-tengerig terjedne, és 75 millió lakosával már Európa egyik nagyhatalmának számítana.²⁹ Kelet-Európa kis államainak szövetsége ellensúlyozni tudná a nyugati német–magyar törekvéseket, ugyanakkor egy „*cordon sanitair*” lehetne Szovjet-Oroszországgal szemben, megakadályozva a kommunizmus továbbterjedését Európában. Take Ionescu azt javasolja, hogy egyetlen szövetségi szerződés kösse össze az öt keleti államot egy égei–balti föderációba. Az öt állam kölcsönösen garantálja egymás területét, közös külpolitikája legyen, a katonai kiképzés és a hadsereg felszerelése is közös legyen.³⁰ 1920 októberében Take Ionescu azt nyilatkozta, hogy ha létrejött az öt állam föderatív szövetsége Bulgária és Magyarország is csatlakozhat a föderációhoz.³¹ Eliza Campus történész szerint ez egyértelműen igazolja azt a román törekvést, miszerint nemcsak Közép-, hanem Kelet-Európa is egy egységes térség legyen, vagyis a föderatív elv gondolata tovább élt a román politikusokban a nemzeti egység megvalósulása után is. Take Ionescu tervezete helyett azután a Benes által javasolt három állam: Jugoszlávia, Románia és Csehszlovákia szövetsége valósult meg kisantant néven.

G. Cioranescu szerint a kisantant államainak együttműködése 1848-ra nyúlik vissza. A szlovákok, románok és a szerbek már a Monarchiában együtt harcoltak az elnyomás ellen, és ez a közös harc bizonyos egységtudatot alakított ki a három nemzetben.³² A kezdeti időszakban a kisantant védelmi szövetségként működött, három kétoldalú védelmi egyezmény és három katonai egyezmény nyomán:

1. cseh–jugoszláv egyezmény, Belgrád, 1920. augusztus 14.
2. cseh–román egyezmény, Bukarest, 1921. április 23.
3. jugoszláv–román egyezmény, Belgrád, 1921. június 7.

Az egyezmény értelmében egy esetleges nem provokált magyar támadás esetén kölcsönösen segítséget nyújtanak a megtámadott országnak, a román–jugoszláv szerződésben pedig segítséget ígérenk egy esetleges bolgár támadás esetére is. Ami a három ország külpolitikáját illeti, más állammal való egyezmény aláírását kölcsönösen megvitatják, illetve a Bulgáriát és Magyarországot érintő kérdésekben egymás tanácsát kérik. A kisantant államainak külpolitikája a következő célokat tartalmazta: Görögország és Lengyelország megnyerése, a legitimizmus, az Anschluss és a magyar revízió elleni közös harc, a békeszerződések betartása, hűség a Népszövetség és Franciaország irányában.

1933 februárjában a kisantant államai egy paktumot írtak alá, amely a politikai és gazdasági kapcsolatok szorosabbra fűzését indítványozta. A paktum szerint a régió stabilitása érdekében egységesíteni kell az általános politikát, ugyanakkor létrehozni egy nemzetközi politikai entitást, amely nyitott más államok számára is, azzal a feltétellel, hogy elfogadják és tiszteletben tartják a kisantant alapelveit. A paktum

előírja egy központi szervezet létrehozását, amelyben az egyöntetűség elve érvényesül, az elnököt rotációval választják, tiszteletben tartva a tagállamok teljes egyenjogúságát, ugyanakkor előírja, hogy fontos következményekkel járó döntések előtt a tagállamok konzultálnak. A kisantant minden esetben tiszteletben tartja a Népszövetség által előírt elveket. Ugyanekkor elfogadták azokat az alapelveket, amelyek szerint a gazdasági kisantantnak működnie kell. Megszabták az együttműködés irányait: szükség van vegyes bizottságokra a gazdaság minden területén, preferenciális tarifarendszerre, a hajózás és repülés, illetve a távközlés és szállítás összehangolására. Az együttműködés kiszélesítése érdekében Budapesttel és Béccsel is tárgyalásokat kell folytatni.³³

Eliza Campus szerint a kisantant a francia dunai konföderációs tervvel szemben azért lett sikeres, mert nem egy nagyhatalom kezdeményezte az illető államok megkérdezése nélkül, hanem maguk a tagállamok, a saját gazdasági és politikai érdekeik megvédése érdekében hozták létre. Csaknem húszéves története alatt a kisantant, ha nem is a kezdetektől, de 1933-tól regionális föderatív jellegű együttműködést tanúsított Közép-Európában.³⁴

Octavian Taslauanu és a román parlament első találkozása a Páneurópa-tevezettel.

A két világháború közötti korszakban az osztrák Richard Coudenhove-Kalergi Páneurópa tervének köszönhetően Európa szinte összes államában élénk európai mozgalom indult, és a közös Európára vonatkozó tervek először kerültek az utópiák közül valódi politikai törekvések közé. Így lesz parlamenti téma, politikai vita, valódi törekvés a Briand-féle Egyesült Európa-tervezet is (1929–1930). Románia sem maradt ki ebből a folyamatból. Már 1924-től ismert politikusok, a legnagyobb pártok vezetői nyíltan kiállnak egy gazdasági-politikai páneurópai integráció mellett,³⁵ például Iuliu Maniu (Román Nemzeti Párt), Virgil Madgearu (Paraszt Párt), Octavian C. Taslauanu (Néppárt).

A román parlamentben az európai integráció gondolatát elsőként Octavian Taslauanu vetette fel. Taslauanu marosvásárhelyi szenátor, ortodox pap fia. 1918 előtt fontos szerepe volt az erdélyi románok nemzeti mozgalmában, valamint az 1918. decemberi gyulafehérvári nagygyűlés megszervezésében. Tisztként szolgált az első világháborúban a román hadseregben, tagja volt a Nagy Nemzetgyűlésnek, 1920–1921 között miniszter az Averescu-kormányban. Octavian Goga mellett egyik vezető egyénisége a Néppártnak. Az elsők között lett tagja a Páneurópai Uniónak (Kalergi bécsi szervezete), noha ennek román szekciója csak 1929-ben alakult. Taslauanu tevékeny harcosa volt a páneurópai gondolatnak, már a megjelenés évében, 1923-ban olvasta Kalergi könyvét, majd előfizetője volt a *Pán-Európa* folyó-

iratnak.³⁶ Az volt a célja, hogy Románia támogassa Kalergi mozgalmát, sőt vegyen is részt egy egyesült Európa létrehozásában, úgy, hogy az egységes román nemzeti állam érdekei ne sérüljenek. Megpróbálta megszerezni a román parlament hozzájárulását ahhoz, hogy a Bécsben 1926 októberében tartandó Páneurópai kongresszusra román küldöttek is menjenek. Hat szenátor társával közösen aláírtak egy nyilatkozatot, amelyben hangsúlyozták egy román delegáció részvételének fontosságát a bécsi Páneurópa kongresszuson, hogy itt Románia elképzeléseit ismertessék, és ha szükséges, megvédjék az állam érdekeit. 1926. július 13-án egy rövid felszólalásban Taslauanu ismertette javaslatát a szenátussal, amit nyomban átküldtek a képviselőházba is. A javaslat, tanulmányozásra átkerült a parlament jogi és külügyi bizottságához, ahol Taslauanu lett a téma előadója. A bizottság megvitatta, megszavazta Taslauanu jelentését és döntött a probléma újratárgyalásáról a szenátusban.³⁷ Tehát 1926 júliusában a román parlament külügyi bizottsága elfogadott egy jelentést, amely a páneurópai integráció gondolatát támogatta. A parlamenti bizottság által elfogadott jelentésben Taslauanu kifejti saját Páneurópa-elképzeléseit. Elsőként a páneurópai integráció gazdasági alapjait hangsúlyozza: úgy látja, hogy az agrárcivilizációk kora, amelynek politikailag az autarchikus állam felel meg, történelmileg meghaladott. Az ipari forradalom a gazdaság terén egy újfajta világméretű egymásrautaltságot eredményezett és ez az új gazdasági egység előbb-utóbb olyan politikai irányt idéz elő, amely az államok kontinentális konföderációjához vezet. Taslauanu szerint az 1926-ban megrendezett kongresszusok ezt az irányt igazolják: a pánamerikai mozgalom a Panamai kongresszussal, a pánázsiai mozgalom a Tokióban megrendezett kongresszussal és Kalergi páneurópai mozgalma a bécsi kongresszussal.³⁸

A marosvásárhelyi szenátor koncepciója szerint az izolált, saját határai közé zárt nemzetek kora lejárt, a nemzetállamok pedig megpróbálnak kontinentális konföderációkat létrehozni. Az általa támogatott Kalergi-féle tervet a következőképpen értelmezte: „az európai államok konföderációja egy gazdasági és politikai egységbe, olyan alkotmánnyal, amely az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának mintájára készül”. Hangsúlyozza a nemzeti szuverenitás tiszteletben tartását, ugyanakkor a nemzeti államok alárendeltségét az Európai Parlamentnek, amely az összes állam képviselőiből tevődne össze. Páneurópa sajátos célokkal rendelkező tagja vagy csoportja lenne a Népszövetségnek. Ami az új Európa területét illeti, Taslauanu szerint a két külön föderációt alkotó állam, Nagy-Britannia és a Szovjetunió nem tartoznának az egyesült Európához.³⁹ Taslauanu mindent megtett, hogy megnyerje a román parlament támogatását, valamint, hogy Románia alapító tagként vegyen részt Páneurópa felépítésében, szem előtt tartva saját nemzeti érdekeit. Taslauanu négy problémát tartott számon, amelyek Románia nemzeti érdekeit is érinthették az 1926-os páneurópai kongresszuson:

1. Romániának már csak azét is részt kell vennie ezen a kongresszuson, mert nagyhatalmi szövetségesei is jelen lesznek, így külpolitikai érdekei is ezt kívánják.

2. Részben szembe akart helyezkedni Kalergi területi koncepciójával, mivel ez kizárja Kis-Ázsiát Európából. Taslauanu szerint Törökország feltétlenül tagja kell, hogy legyen az új rendezésnek, mivel így elkerülhető, hogy a Szovjetunió által gerjesztett pánturanizmus áldozata legyen. Oroszország az ő koncepciójában veszélyt jelent nemcsak Románia, hanem az egész térség biztonságát illetően. Már 1924-ben javasolta, hogy a kisantant kezdeményezze Kelet-Európa és Kis-Ázsia államainak konföderációját, amely a Kaukázustól az Alpokig és a Fekete-tengertől a Földközi-tengerig terjedne. 1926-ban pedig úgy ítélte meg, hogy feltétlenül szükséges Törökország bevonása az egyesült Európába.
3. Meg kell védeni Románia területi integritását a szovjet területi követelésekkel és Kalergi 1925-ös békítő politikájával szemben. 1923-ban Kalergi *Páneurópa* című könyvében támogatta Románia mint lapító állam csatlakozását, és Európa keleti határát a Dnyeszter folyónál határozta meg, ugyanakkor Oroszországot kizárta az új rendezésből. Még tovább menve, Kalergi egy „európai garanciaegyezmény” létrehozását sürgette, vagyis egy olyan kollektív páneurópai biztonsági szerződés megkötését, amely arra kötelezi Franciaországot, Németországot és Olaszországot, hogy megvédjék Oroszországgal szemben Európa határát, a Dnyeszter vonalát, mint saját határukat. Kalergi két múlva azonban a *Pán-Európa* folyóiratban kifejtette, hogy Románia és a Szovjetunió közötti területi probléma, vagyis Besszarábia kérdése a páneurópai békét veszélyezteti. Ennek megoldására nemzetközi beavatkozást, békés határrevíziót javasolt. Taslauanu az egységes nemzeti állam harcosaként a bécsi páneurópai kongresszuson meg akarta győzni az európai politikai közvéleményt, hogy álljanak ki Románia új keleti határa mellett.
4. Azért is fontos részt venni ezen a kongresszuson, mert Romániát meg kell védeni a magyar revíziós törekvések ellen is. Ugyanis Taslauanu szerint nem kétséges, hogy a magyar politikusok, akik támogatják a páneurópai unió létrejöttét, valójában határrevíziót remélnek. Magyarország célja a páneurópai tervvel egyértelmű: a trianoni szerződésben kijelölt határok revíziója.

A parlamenti bizottság végül négy szenátort jelölt ki, többek között Taslauanut, hogy Románia hivatalos képviselői legyenek a bécsi kongresszuson. A szenátus 1926. július 15-én újra tárgyalta a küldöttség kérdését, a szenátus elnöke azonban, arra hivatkozva, hogy sem a kormány, sem a parlament nem rendelkezik a kiküldetéshez szükséges anyagi háttérrel, azt javasolta, hogy csak Románia bécsi nagykövete vegyen részt a konferencián mint Románia hivatalos képviselője. Természetesen azok a képviselők és szenátorok, akik a saját költségükön el tudnak menni, magánszemélyként jelen lehetnek a kongresszuson. A képviselőházban ugyanez a döntés született. A szenátus utolsó plenáris ülésén Taslauanu nem kapott szót, ez lévén az utolsó tárgyalási pont, a szenátoroknak már nem volt türelmük meghallgatni.⁴⁰

Nyilvánvaló tehát, hogy a román parlamentben első alkalommal meghirdetett Pán-európa-terv nem tett érdemi hatást, igazi vitákra nem került sor a témával kapcsolatban. Egyes politikusok egyenesen ellenségesen fogadták a tervezetet, mások utópiának, politikai fantáziálásnak tartották, vagy egyszerűen csak mosolyogtak rajta.⁴¹ A Bécsben megrendezett Pán-európa kongresszuson Romániát Ghica Dumbraveni követ képviselte. Taslauanu nem jutott el a kongresszusra és az az igyekezete, hogy létrehozza a Pán-európa Mozgalom román szekcióját, csődöt mondott.

A román parlament és II. Károly a páneurópai integráció védelmében

Iuliu Maniu és Virgil Madgearu már 1924-ben az európai integráció hívei voltak, a Parasztpárt kormányra kerülésével (1928–1931) pedig Románia hivatalos külpolitikai kurzusának is része lett az európai integráció. A Parasztpárt kormányzásának időszaka egybeesett Briand Európai Unió-tervének megjelenésével és Népszövetség előtti ismertetésével. A Maniu-kormány támogatta a Briand-tervet, sőt kidolgozott egy román stratégiát a páneurópai integráció szakaszokban történő megszervezésére is, az első szakaszt a közép-európai gazdasági egység megvalósításában látva.⁴² A parasztpárti többséggel rendelkező román parlament támogatta a Maniu-kormány külpolitikáját. Ezt bizonyítja annak a francia küldöttségnek a meleg fogadtatása, amely 1930 májusában kelet-európai körútja alkalmából Romániába is ellátogatott és népszerűsítette a Briand-tervet. A francia delegáció tagjai: Louis Loucheur, Henri Mathias Berthelot és Saint-Aulaire gróf, népszerű politikusoknak számítottak Romániában, köszönhetően az első világháborús együttműködésnek és Nagy-Románia támogatásának. A román sajtó kiemelte, hogy ugyanazok a francia politikusok, akik támogatták a román nép harcát az első világháborúban és Nagy-Románia létrejöttét, most az egyesült Európa gondolatát terjesztik. A *Dreptatea (Igazság)* napilap teljes sikerrel könyvelte el Loucheur romániai páneurópai misszióját „a közvélemény és a kormány már a kezdetektől támogatta a csatlakozást a tervezethez, hiszen a cél nem más, mint tiszteletben tartva a tagállamok szuverenitását, egy olyan nemzetközi szervezet létrehozása, amely az európai államok szoros gazdasági és politikai együttműködésére törekszik. Románia alapító tagja kíván lenni a létrehozandó európai föderációnak, hogy részesülhessen ennek gazdasági és biztonsági előnyeiből”.⁴³

1930. május 27-én a parlament díszülést tartott a francia vendégek tiszteletére, ahol megjelent az egész kormány (többek között Iuliu Maniu kormányfő, G. Mironescu külügyminiszter, Nicolae Titulescu, Románia londoni nagykövete). Loucheur a parlamentben mondott beszédében úgy mutatta be a Briand-tervet, mint a német–francia és közép-európai megbékélési politika logikus következményét.⁴⁴ A megbékélt nemzetállamok a fejlődés és a béke biztosítása érdekében egy európai föderációba tömörülnek. Szükség van továbbá egy egységes európai gazdasági szervezetre, mert

csak így oldható meg a túltermelés és a gazdaság általános válsága. Loucheur kiter arra, hogy Briand először miért a politikai integrációt javasolja a gazdasági előtt. Úgy látja, hogy gazdasági együttműködés csak akkor jöhet létre, ha azt megelőzi egy politikai garancia. Az eddigi gazdasági konferenciák sikertelensége is ezzel magyarázható. Román részről a parlament díszülésén felszólalt a külügyminiszter és a képviselőház elnöke, Stefan Cicio Pop. Mironescu kifejtette, hogy Románia teljes mértékben támogatja Európa federalizálásának tervét, mint az egyetlen garanciát a *status quo* és a béke megőrzésére.⁴⁵

1930. május 30-án a parlament együttes ülésén, amelyet ez alkalommal Saint-Aulaire gróf és Berthelot generális tiszteletére tartottak, Mironescu külügyminiszter felszólalásában hosszasan beszélt a román–francia jó viszonyról az első világháborúban, és az azt követő béketárgyalások alkalmával nyújtott francia támogatásról. A román sajtó szerint a francia küldöttek a legmelegebb fogadtatásban Romániában részesültek.⁴⁶

1930. június 8-án II. Károly király visszatér Romániába. Július elsején a király felszólalásában külön kiemelte, hogy támogatja Briand uniós tervét, a hágai egyezmény ratifikálását, mivel azok a béke garanciáját és a nemzetek megbékélését szolgálják, és fontos lépést jelentenek az európai integráció útján. II. Károly szerint az európai egyesítés előfeltétele olyan nemzetközi hangulat kialakítása, amely a múlt elfelejtésén és népek közeledésén alapszik. Hivatalosan is bejelentette, hogy Románia támogatja Briand tervét és úgy értékelte, hogy ez „a közeljövő legnagyobb nemzetközi együttműködése,” ahol minden nemzetállam elérheti saját számításait, a „tartós békét és gazdasági prosperitást.”⁴⁷

1930. november 15-én a parlament nyitó ülésén, ünnepi beszédében Károly ismét kitért arra, hogy Románia támogatja az európai államok föderációs elveken való együttműködését, amely az érvényben lévő békeszerződéseken és szövetségi rendszerek tiszteletben tartásán alapszik, és célja a béke és a Népszövetségben foglalt alapelvek megtartása. Kiemelte a kisantant jelentőségét, Románia kiemelkedő szerepét a bukaresti, szinajai és varsói agrárkonferenciákon, ahol nyolc állam egy regionális gazdasági együttműködés alapjait tette le, azzal a céllal, hogy megoldják az agrárszféra válságát.⁴⁸ II. Károly egyetértett a páneurópai integrációs tervvel, beszédeiben többször is úgy említette, mint Románia hivatalos külpolitikájának egyik célkitűzését, ugyanakkor hangsúlyozta az egységes román állam érdekei érvényesítésének elsőbbségét.

1930 őszén a királyi beszédre adott válaszában a képviselőház a következőképpen fogalmazott: „Románia célja a béke megőrzése, a békeszerződések betartása, együttműködés a Népszövetséggel, kapcsolataink megőrzése és élénkítése a szövetséges nagyhatalmakkal, a kisantant államaival és Lengyelországgal, a már meglévő kapcsolatrendszer kibővítése, az európai államok föderációjának támogatása”. A szenátus válasza hasonló a képviselőházéhoz, támogatja az európai integrációs törekvése-

ket. „A román szenátus támogatja az európai államok minél előbbi föderációját, amely által olyan együttműködés jöhet létre, amely minden tagállam fejlődését szolgálja... A román nép a latin civilizáció keleti őrszeme, ezt a küldetését úgy látja el, hogy közben nem csorbitja a vele együtt élő népek kulturális érdekeit”⁴⁹

1930 júliusában Londonban az európai parlamentek konferenciáján Stefan Cicio Pop, a román képviselőház elnöke felszólalásában a következőket nyilatkozta: „Románia a béke és egy keleti Locarno létrehozásának a híve. Támogatja az európai államok föderációját, amely egy olyan európai közösség lenne, mely az alkotó államok egyenlőségére, függetlenségére és biztonságára alapszik a politika és a gazdaság terén egyaránt, ugyanakkor kontinentális szervezete a Népszövetségnek, amelynek célja a háború elkerülése és nem csak Európa érdekeit, hanem az egész emberiséget szolgálja.”⁵⁰

1926-ban Taslauanu páneurópai igyekezete csak félig volt sikeres, 1930-ban azonban mind a szenátus, mind a képviselőház hivatalosan is kiállt az integráció elve mellett, és azáltal, hogy a Parlament elfogadta a Birand-tervezetet, az európai integráció megvalósítása hivatalos állampolitikai rangra emelkedett.

I. G. Duca és az európai integráció

Láthattuk, hogy a parasztpárti kormány és II. Károly támogatták Briand tervét. A Nemzeti Parasztpárt mellett a két világháború közötti korszak másik legfontosabb politikai pártja a Nemzeti Liberális Párt volt, amely 1918–1928 között kormánypárt, majd a legerősebb ellenzék és 1933–1937 között újra kormányon van. A belpolitikai harcok ellenére a két párt ugyanarra az álláspontra helyezkedett, ami az európai integráció problémáját illeti. A Nemzeti Liberális Párt álláspontját I. G. Duca fejtette ki egy sajtótájékoztatón, amelynek központi témája az „Európai Egyesült Államok” volt. (I. G. Duca 1922–1926 között Románia külügyminisztere, ebben az időben a Nemzeti Liberális Párt alelnöke, 1930 decemberétől a párt elnöke, 1933-tól pedig kormányfő). Az említett sajtótájékoztatón Duca így nyilatkozott: „Én hiszek az Európai Egyesült Államokban, és mindent megteszek, hogy meg is valósuljon”.⁵¹ A páneurópai integráció „gyakorlati szükségesség, egyetlen módja Európa megmentésének, megerősödésének és regenerálódásának”⁵² – hangoztatta lelkesen. A sajtótájékoztatót azal a céllal hirdette meg, hogy így is népszerűsítse a közös Európa ügyét. Saját magát az integráció egyik apostolának tartotta és úgy nyilatkozott, hogy készen áll arra a harcra, amelyet a tradicionális mentalitás megváltoztatásáért vívni kell. A Nemzeti Liberális Párt kidolgozott egy gazdasági-politikai integrációs programot, ahol a következő kifejezéseket használja: Európai Egyesült Államok, európai föderáció, gazdasági föderáció, föderalizálás, páneurópai, föderatív kormány, föderatív parlament, államok fölötti állam. Ami az Egyesült Európai Államok felépítését illeti, Duca ezt

úgy képzelte el, mint egy föderatív, államok fölötti államot, föderatív kormányval, parlamenttel. A páneurópai föderáció csak az 1918-ban létrejött nemzeti államok szuverenitására, területi sérthetlenségére és kölcsönös akaratára épülhet. Az „egyesült Államok” létrehozásából nem következik a már meglévő államok és etnikai csoportok megszüntetése, hanem éppen ellenkezőleg, csak a teljes autonómia elismerése és tiszteletben tartása mellett jöhet létre. Szükség van azonban egy államok fölött álló államra.⁵³ Duca tehát a nemzeti államok Európája mellett szállt síkra, a sokoldalúság egységes Európáját hirdette, amely teljes összhangban van Románia külpolitikai koncepciójával, vagyis a biztonság és területi egység védelmével. A nemzeti államoknak azonban le kell mondaniuk a teljes szuverenitásról, és ennek egy részét a nemzetek fölött álló föderatív kormányra és parlamentre kell átruházniuk. A nemzeti állam meg kell, hogy őrizze integritását és autonómiáját, de az abszolút szuverenitását nem.

Duca radikálisabb álláspontra helyezkedett az európai egység megvalósítása terén, mint Briand, a terv kidolgozója, aki a nemzetállamok teljes szuverenitásának megtartását és kormányok közötti, nem pedig államok fölötti intézményrendszer kialakítására törekedett. Briand Európa-tervezetéből kiindulva, Duca szerint az Egyesült Európai Államok intézményrendszere a Népszövetség intézményeiből kell, hogy kiinduljon, így a Népszövetség Tanácsa lehetne a föderatív kormány, illetve a Népszövetség Általános Gyűlése a föderatív parlament alapja. Az egyesült Európát a Népszövetségen belül és annak mintájára kell létrehozni. „Változtassuk meg és szélesítsük ki a Népszövetség e két intézményének hatáskörét, és máris elérkezünk az európai föderációhoz.”⁵⁴

Ami az Egyesült Európai Államok területét illeti, Duca kizárja a Szovjetuniót, mivel ez a kapitalizmus ellensége, és Nagy-Britanniát, mert ragaszkodik az Európán kívüli területeihez. Akárcsak a Maniu-kormány, a Nemzeti Liberális Párt sem kívánt föderatív viszonyba kerülni a kommunista Oroszországgal. Angliával kapcsolatosan azt javasolja, hogy hozzon létre föderációt gyarmatbirodalmával, így három nagy föderatív állam lenne: az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Egyesült Államok és az Angol Birodalom Egyesült Államai.⁵⁵

Ami az Európai Egyesült Államok létrehozásának folyamatát illeti, az általános elv szerint a politikai egység csak akkor valósulhat meg, ha már a gazdasági föderáció létrejött. 1929-ben a Népszövetség előtt Briand is a gazdasági integrációt látta elsődleges feladatnak, ezt támogatta a Maniu-kormány és Mironescu külügyminiszter is. Duca ezzel szemben azt állította, hogy a politikai egység előbb megvalósítható, mint a gazdasági. „Ahhoz, hogy az egyesült Európa megvalósuljon, politikai szempontból csak néhány előítéletet kell legyőzni, a gazdasági egység megvalósításakor viszont erős gazdasági érdekek fognak összecsapni.”

Duca szerint az Európai Egyesült Államok létrejötte két nagyobb szakaszra osztható: először a politikai integráció a megfelelő intézményekkel, majd ezt követi a

gazdasági integráció. A politikai integráció csak mentalitás kérdése, és a tradicionális mentalitást sokkal könnyebb megváltoztatni, mint a különböző gazdasági érdekeket egyeztetni. Az államok közötti nézeteltérések minimálisak, akárcsak a régi mentalitás ellenállása, Duca sokkal jobban tartott az ellentétes gazdasági érdekektől. Először is érdekellentétek feszülnek az ipari államok között, példának az angol és a német szénbányászatot említi, de ide sorolja a lengyel és román szénkitermelés és szénexport közötti ellentétet. Az agrárállamok szintén ellentétben állnak és végül, de nem utolsó sorban az ipari és agrárállamok közötti ellentéteket sorolja fel. Ahhoz, hogy gazdasági integráció jöjjön létre, az európai államok gazdaságának teljes átszervezésére van szükség.⁵⁶

Duca elképzelésében először a történeti szükségesség alapján a nemzeti elv győzedelmeskedik, létrejönnek a nemzeti államok. Ez történt 1918-ban. Ezt követi az újonnan megalakult államok integrációja egy nemzetek fölötti szervezetben. Az 1918 előtt korszakban a mostanihoz hasonló föderáció nem jöhetett volna létre. Azonban hogy 1918-ban azonban a különböző európai államok etnikai egysége megvalósult, eljött az ideje, hogy ezek az államok föderatív egységbe tömörüljenek. Duca szemlélete szerint a föderáció az államok nemzetek fölötti integrációját jelenti, és semmi esetre sem ezek belső átrendezését. A Népszövetségre hárul az a feladat, hogy a régi, nemzetek közötti ellenségeskedéseket, a tradicionális mentalitást megváltoztassa, előkészítve így a talajt az európai egység megvalósítására. Akárcsak Maniu, Duca is a romantikus nacionalisták (Mazzini, Balcescu, Bratianu) elképzeléseivel egyetértésben első lépésnek tarja a nemzeti államok megszületését, és csak ezután kerülhet sor ezek integrációjára. Duca szerint a nemzeti eszme, amely a nemzeti államok megalakulásával jut kifejezésre, teljes mértékben összeegyeztethető az Egyesült Európa elvével.

Mint láttuk, Duca a gazdasági integráció megvalósítását sokkal kényesebb kérdésnek tartja, a nemzetállamok gazdaságainak konkurenciája miatt. Mégis, a politikai integráció megvalósítása, a súlyos gazdasági válság mind a gazdasági egység megvalósítását sürgetik. Valószínű a Nemzeti Liberális Párt protekcionista gazdaságpolitikája az oka annak, hogy Duca a politikai integrációnak ad elsőbbséget, noha ezt nyíltan soha nem fejtette ki. A Maniu-kormány és a Nemzeti Parasztpárt ezzel szemben a „nyitott kapuk” doktrínájához igazodva a gazdasági integráció elsőbbségének a híve.

Duca elveit osztotta a Nemzeti Liberális Párt másik vezető egyénisége, Constantin Argetoianu, aki 1929 februárjában kifejtette, hogy: „a Népszövetség által kijelölt út eredményeként a XX. század a politikai internacionalizmus korszaka, és a páneurópai kérdés már a holnapi napirendi pontja.” 1930 májusában a Nemzeti Liberális Párt kongresszusán az európai integráció megvalósítása a párt hivatalos programjának része lett.⁵⁷

Briand Európa-tervezete és G. G. Mironescu román külügyminiszter

1929. szeptember 5-én Briand francia külügyminiszter a Népszövetség gyűlésén ismertette Európa föderatív rendezésére vonatkozó elképzelését. Több jelenlévő politikus felszólalt, Románia képviselőjében G. G. Mironescu volt jelen, aki hangsúlyozta, hogy először normalizálni kell a politikai és gazdasági kapcsolatokat, mert csak így lehet egy stabil föderációt létrehozni. 1930. május elsején Briand egy memorandumot nyújtott át az európai kormányoknak, amelyre válaszukat kérte.

G. G. Mironescu román külügyminiszter a népszövetség ülésén, szeptember 11-én az Európai Egyesült Államok létrehozását illetően Románia támogatásáról biztosította a francia külügyminisztert.⁵⁸ (Mironescu Párizsban doktorált jogász, majd ezután egyetemi tanár a bukaresti jogi egyetemen, tiszteletbeli tagja a Román Akadémiának. 1908 és 1922 között a már említett Take Ionecu Konzervatív Demokrata Pártjának egyik vezető egyénisége, majd a Iuliu Maniu vezette Nemzeti Párt tagja, 1928 és 1932 között Románia külügyminisztere). Beszédében kiemelte, hogy egyetért Briand három alapelvével, melyek szerint nem olyan szervezetről van szó, amely ellentéteket szülne Európa és más kontinens között, ellenkezőleg, ezáltal könnyebbé válna az együttműködés a többi kontinenssel, a föderáció és a Népszövetség más államai között nem változna a kapcsolat, mindenek előtt gazdasági alapokon nyugvó szervezetről van szó.

Mironescu továbbmegy, és Paul Hymans (Belgium képviselője) javaslatára alapján, kollektív kereskedelmi egyezmények megkötését javasolja mint első lépést az egyesült Európa megvalósítása felé. Felszólalása végén kifejezte reményét, hogy a Népszövetség megvalósítja majd Briand tervét.⁵⁹ Mironescu tulajdonképpen Iuliu Maniu tervezetét ismertette, amikor az egyesült Európa megszervezését szakaszokban képzelve el, mindenekelőtt regionális gazdasági egységek létrehozását szorgalmazta. A román állam mindvégig a gazdasági unió megvalósításának elsőbbségét hirdeti, a gazdasági válság rendezését szem előtt tartva, még akkor is, amikor Briand Memorandumában már a politikai integráció megvalósítását javasolja első lépésként. Hazatérve, a sajtótájékoztatón Mironescu kijelentette, hogy Románia egyetért Briand tervezetével, és tanulmányozni fogják az integráció megvalósításának különböző lehetőségeit, ugyanakkor felvázolta az egységes Európa megvalósítása fontosabb szakaszait: gazdasági fegyverszünet, többoldalú kereskedelmi egyezmények, regionális gazdasági csoportosulások és végül a már meglévő és működőképes regionális egységek egyesülése.⁶⁰

1929. november 8-án az Újságírók Szakszervezete a *Béke Politikája* címmel szervezett konferenciát Bukarestben. A konferencián Mironescu külügyminiszter többek között részletesen kifejtette Románia álláspontját Briand Európa-tervezetét illetően. Beszédében hangsúlyozta, hogy mindenekelőtt gazdasági integrációról van szó, amit a politikai integráció követne. Mironescu reményét fejezte ki, hogy sikerül

megvalósítani az egységes Európát, ez azonban hosszú folyamat, melynek során komoly problémákat kell megoldani, és módszeresen fel kell rá készülni. Mironescu véleménye, hogy lehetetlen egyből összhangba hozni ennyi ország gazdasági érdekeit, ezért lépésekben kell haladni. Először is „kis Európákat” kell létrehozni, majd ezek a „kis Európák” rendre egyesülnének, és így fokozatosan megvalósulhat az „Egységes Nagy Európa”: „elsőként három négy ország gazdasági érdekeit kell összhangba hozni és folyamatosan bővíteni kell a kört. Ezáltal fokozatosan regionális gazdasági egységek jönnek létre. Majd a régiók érdekeinek egyeztetésével, létrejöhet az európai gazdasági föderáció.”⁶¹ Mironescu szerint az európai föderáció négy komoly akadállyal néz szembe: Európa határainak meghatározása, a nemzetek önszeretete, a nemzeti szuverenitás problémája és az ellentétes nemzeti érdekek.

Ami a föderáció határait illeti, az azonos Európa határaival. Európa egyesítése érdekében a nemzeti öntudatnak, a nemzeti érzésnek bizonyos áldozatokat kell hozni. A béke és a fejlődés érdekében a nemzetek közötti együttműködésre van szükség. A 20. századi nemzetközi kapcsolatok, a különböző egyezmények, a Népszövetség már úgyszólván az abszolút szuverenitás elvének feladását eredményezték. Mironescu nem fogadja el azt az elvet, mely szerint a nemzeteknek csak ellentétes érdekei lehetnek, szerinte a modern civilizáció és az államok közötti gazdasági és politikai egymásrautaltság előbb vagy utóbb azonos érdekek kialakulását eredményezi.⁶² Tehát az európai integráció előtt álló nehézségek mind szubjektívek, amelyek a tradicionális mentalitásból gyökereznek, olyan előítéletek eredményei, amelyek már rég elvesztették aktualitásukat, ezért Mironescu úgy látja, hogy ezeket neveléssel és helyes propagandával le lehet győzni, és ebben fontos segítség lehet a sajtó. A „béke politikájának” végeredménye nem lehet más, mint az államok föderatív kapcsolata. Beszédét azzal zárta, hogy szakítani kell az izolációra, a gyűlöletre és a háborúra emlékeztető múlttal.⁶³

1930. július 8-án megérkezett Párizsba Briand Memorandumára Románia hivatalos válasza. A válasz kidolgozásában Mironescu külügyminiszter mellett fontos szerepe volt Nicolae Titulescunak, Románia londoni és népszövetségi követének. Románia elfogadta és támogatta Briand tervét, egyetértett azzal, hogy az Európai Unió a Népszövetség része legyen, mivel csak így látta biztosítva a békeszerződések tiszteletben tartását, a függetlenség, az egyenlőség és a területi sérthetlenség garantálását. Románia nem zárkózott a nem európai és a Népszövetségen kívüli államokkal való együttműködéstől. Támogatta egy paktum megkötését, amely hangsúlyozza az unió békepolitikáját és előírja a rendszeres találkozókat. Nem támogatta viszont egy politikai bizottság létrehozását, amely a román vélemény szerint egyes államok politikai fölényét eredményezné, elegendőnek találta az „Európai Konferencia” és a „Titkárság” megszervezését. A válaszból, annak ellenére, hogy nem száll szembe a politikai integráció elsőbbségének gondolatával, egyértelműen kide-

rül, hogy Románia elsősorban egy szorosabb gazdasági és egy lazább politikai együttműködést igényelt. A válaszból kimaradt a Maniu-kormány hivatalos álláspontja, miszerint az európai egységet több szakaszban kell létrehozni, valószínűleg azért, mert a román kormány támogatta a tervet és egy saját javaslattal nem akarta bonyolítani a helyzetet.⁶⁴

A színajai konferencia

Románia elfogadta Briand tervét, támogatta egy kormányok közötti politikai szervezet létrehozását, amely tiszteletben tartja a nemzeti szuverenitást és az államok integritását. Ugyanakkor Románia javasolta, hogy az egyesült Európa elsősorban olyan gazdasági szervezet legyen, amely képes megoldani a gazdasági válságot. Ennek érdekében a Maniu-kormány sajátos stratégiát dolgozott ki, amelynek értelmében az európai egységet szakaszokban kell létrehozni, és amelynek első lépése egy közép-európai gazdasági egyezmény megszületése lenne. Ezt a stratégiát elfogadta a kisantant 1930. júniusi konferenciája, ahol a tagállamok elhatározták egy gazdasági kisantant létrehozását. Ezt követően egy szélesebb közép-európai gazdasági szövetség, egy „agrárblokk” létrehozását sürgették. Az agrárblokk és a nyugat-európai ipari államok pedig egy közös páneurópai piacot hoznának létre. Ezt a célt szolgálták az 1930 nyarán tartott gazdasági konferenciák: Bukarestben a román–jugoszláv–magyar, Színaján a román–jugoszláv, és Varsóban a román, jugoszláv, csehszlovák, magyar, lengyel, bolgár, észt és lett konferenciák.

A színajai konferencián határozat született egy román–jugoszláv vámunió létrehozásáról, amely az első lépést jelentené a regionális közép-európai gazdasági integráció és a későbbi páneurópai integráció létrehozásában. A konferencia megnyitóján Virgil Madgearu ipari és kereskedelemügyi miniszter így nyilatkozott: a konferencia célja a román–jugoszláv gazdasági egység létrehozása, mint regionális gazdasági egység, egy európai gazdasági együttműködés reményében. Elsődleges cél az európai agrárállamok és ipari államok gazdasági együttműködése, az európai agrártermékek protekcionizmusa. Ion Michalache mezőgazdasági miniszter hangsúlyozta, hogy a konferencia feladata a mezőgazdaságban dolgozók szolidaritásának megszilárdítása és közös stratégia kidolgozása a válság megoldására. A legfontosabb megoldásra váró kérdések: a paraszti gazdaságok hatékonyságának növelése, az amerikai konkurencia és a szovjet dömping megszüntetése, harc a nyugati ipari államok túlzott protekcionizmusával szemben. Az egyetlen megoldás Románia és Jugoszlávia vámuniója, először a mezőgazdasági, majd pedig az ipari termékekre vonatkozóan is. Az ő koncepciójában a román–jugoszláv vámunió fontos része a Briand-tervnek, az a közvetlen funkciója, hogy megoldja a túltermelési válságot. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy nyitottak más agrárállamok felé is.⁶⁵

A sajtónak adott interjújában Michalache kifejtette, hogy Briand, francia külügy-miniszter Egyesült Európa-terve az amerikai konkurenciával áll szemben, mivel biztos felvevőpiacot hoz létre a közép-európai államok agrártermésének Nyugat-Európában. Az út az egyesült Európához több lépcsős. A színajai konferencia az első lépés az európai megegyezés felé, alkalmazva a korábbi Csorba-tói konferencia határozatait, ahol Benes, Marinkovici és Mironescu egyetértettek abban, hogy a Briand-tervet elsőként a kisantant keretein belül alkalmazzák. Ha egyszer megvalósult a gazdasági kisantant, akkor ezt állandóan bővítve, a szomszédos államok csatlakozása révén elérhetjük az Európai Egyezmény megszületését. Michalache reményét fejezte ki aziránt, hogy mindez jelentősen hozzájárul a román parasztek helyzetének javulásához.⁶⁶

Mihail Popovici szerint a román–jugoszláv gazdasági együttműködést is fokozatosan kell kialakítani, a kétoldalú gazdasági kapcsolatok mind szorosabbá tétele, a személy- és áruszállítás összehangolása, egységes kereskedelmi és vámügyi törvénykezés által. A Csorba-tói konferencia határozata értelmében először a jugoszláv–román gazdasági egyezményt kell életre kelteni, mivel sokkal könnyebb két agrárállam érdekeit összehangolni, ezután Csehszlovákia is csatlakozna a gazdasági kisantant létrehozása érdekében. Ezt követné a kelet-európai államok szélesebb szövetsége, ezáltal erőteljesebben védhetik az agrárállamok érdekeit. Az agrárblokk sikeresebben biztosítaná a felvevőpiacot Nyugat-Európában a keleti gabonának. Ezáltal nőne az agrárállamok vásárlóereje, ami viszont nyugati ipari termékeknek kelet-európai exportját biztosítaná. Popovici szerint a román–jugoszláv gazdasági egyezmény nemcsak a két ország fejlődését eredményezné, hanem modellként szolgálhatna a többi államoknak, és fokozatosan az európai államok gazdasági együttműködéséhez vezetne a Népszövetségben belül.⁶⁷

Virgil Madgearu a *Neue Freie Presse*-nek adott interjújában azt állította, hogy a színajai konferencián eldöntött román–jugoszláv vámunió olyan gazdasági egységet eredményez, amelynek 32 millió fogyasztója van. A két ország egy gazdasági egységként léphet fel, közös külkereskedelmi politikával. A vámuniót nem kell kiszélesíteni, páneurópai szinten egy preferenciális tarifákon alapuló gazdasági együttműködésre van szükség, nem pedig vámunióra.⁶⁸

Románia részvétele a Népszövetség ülésein

1930. szeptember 8-án kezdetét vette Genovában a II. Európai Konferencia, ahol jelen volt az a 27 európai állam, amely tagja volt a Népszövetségnek, és megtárgyalták az államok Briand Memorandumára adott válaszát és határoztak az európai egység megvalósításának további lehetséges útjáról. Romániát a konferencián G. G. Mironescu külügyminiszter, Nicolae Titulescu londoni nagykövet, meghatalmazott mi-

niszter, Virgil Madgearu ipari és kereskedelmi miniszter, és Ion Lugosianu helyettes államtitkárképviselték.⁶⁹

A román külügyminiszter szerint megnyitó beszédében Briand elég részletesen és objektívan ismertette a Memorandumra beküldött válaszokat. Arthur Henderson javaslata, hogy a probléma kerüljön a Népszövetség elé és ott határozzanak felőle, Mironescu értelmezésében nem más, mint az angolok próbálkozása, hogy aláássák a Briand-terv sikerét. Briandhoz hasonlóan Mironescu is visszautasította az angol javaslatot.⁷⁰

Mironescu a konferencián hangsúlyozta, hogy két dolog világossá vált: az összes érintett állam szerint az európai egységet a Népszövetség keretein belül kell megvalósítani. Tehát egyértelmű, hogy az előkészítő munkálatokról be kell számolni a Népszövetségnek, annál is inkább, mivel Anglia formálisan azt kérte, hogy az egész problémát a Népszövetség tárgyalja. A Népszövetség tudomására kell hozni, hogy az európai államok a Briand-tervben a béke egyik fontos biztosítékát látják, és mindenképp a Népszövetségen belül akarják létrehozni az egységes Európát, és tudósítani akarják a szervezetet minden eddigi lépésről, vagyis kérni kell, hogy az 1930. szeptemberi népszövetségi ülészak egyik napirendi pontja a Briand-tervezet legyen.

A másik probléma, amire Mironescu kitért, hogy kinek a majdani feladata az Európai Unió megszervezése. Mironescu álláspontja szerint ez nem a Népszövetség ügye. Az ő koncepciója értelmében az Európai Unió nem más, mint szabad alkalmazása egy egyezménynek a szabad európai államok által, és az nem természetes, hogy ha a Népszövetség hoz létre hasonló regionális egységeket.

A konferencia végül elfogadta Briand javaslatát, amelyről Mironescu úgy vélekedett, hogy közepes és teli van kompromisszumokkal, ráadásul a problémát a Népszövetség elé utalja. A román történészek kiemelik Titulescu fontos szerepét, háttér munkáját, amely nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a konferencia egyáltalán valamilyen eredményt tudjon felmutatni.⁷¹

Mironescu jelentéseire Iuliu Maniu kormányfő levélben válaszolt, és felkérte, illetve felhatalmazta Mironescut és Titulescut, hogy tegyenek meg minden diplomáciai lépést és a magánbeszélgetéseik alkalmával is terjesszék azt az elvet, miszerint mindenekelőtt egy Közép-Európai Konföderáció létrehozására van szükség.⁷² Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia külügyminiszterei két alkalommal találkoztak Genovában, szeptember 8-án (az Európai Konferencia után) és szeptember 9-én, amikor meg egyeztek a kisanant álláspontjáról a Népszövetség ülésére vonatkozóan.

Titulescu a Népszövetség ülésének elnöke (1930. szeptember)

Franciaország és más meghatározó államok bizalmát és támogatását élvezve, 1930 szeptemberében Nicolae Titulescu, Románia korábbi képviselője, lett a Népszövetség elnöke. Titulescu ismertette az Európai Konferencia határozatát, és a napirendi

pontok közé került a Briand-terv megtárgyalása is.⁷³ Mironescu felszólalásában hangsúlyozta, hogy a gazdasági válság megoldásához nem protekcionista politikára, nem izolációra, hanem a népek együttműködésére van szükség. Ezért először egy közép-európai gazdasági integrációt javasolt, amelyet a páneurópai gazdasági integráció követne. Kiemelte Románia szerepét a regionális együttműködés kiépítése területén, utalt a Csorba-tói találkozóra, ahol létrejött a gazdasági kisanant, majd 1930 augusztusában a színajai találkozóra, ahol Románia és Jugoszlávia gazdasági, pénzügyi és kereskedelmi miniszterei találkoztak. Mironescu szerint a gazdasági kisanant magja lehet egy szélesebb közép-európai gazdasági együttműködésnek. A bukaresti konferencia (július vége), ahol jelen voltak Magyarország, Románia és Jugoszlávia gazdasági szakértői, majd augusztusban Varsóban Bulgária, Csehszlovákia, Észtország, Lettország, Lengyelország, Románia, Jugoszlávia és Magyarország küldöttei, és ahol eldöntötték a jelenlévők, hogy évente legalább egyszer találkoznak a gazdaság sürgető kérdéseit megtárgyalni. Mironescu szerint ezek a konferenciák fontos állomásai voltak egy közép-európai gazdasági régió kialakulásának, amely nélkül a páneurópai politikai-gazdasági integráció nem jöhetne létre.⁷⁴

A Népszövetség 11. ülésén a Mironescu által ismertetett hivatalos román álláspont két fontos alapeleme: az érvényben lévő szerződések garanciája mellett a Briand-terv támogatása és egy incrementalista stratégia alkalmazása, mindenekelőtt az aktuális gazdasági problémák megoldására. Az európai egyesítés keretein belül Románia egyik fontos külpolitikai célkitűzése a román–magyar kapcsolatok rendezése. Mironescu *Az Est* újságnak adott interjújában kifejezi reményét az iránt, hogy a gazdasági együttműködés egy román–magyar politikai megbékélést és együttműködést eredményez.⁷⁵

Madgearu is felszólalt a Népszövetség ülésén, ahol Mironescuhoz hasonlóan beszélt a Briand-tervről, külön hangsúlyt fektetve a gazdasági válság megoldására, mint az Agrár Államok Szövetségének legfontosabb céljára. Az ő beszédének hatására fogadta el a Népszövetség a varsói konferencián kidolgozott elvet, miszerint a nyugat-európai ipari államok a kelet-európai gabonát előnyben részesítik az amerikai és szovjet gabonával szemben.

Gafencu, a minisztertanács egyik helyettes államtitkára, ezzel kapcsolatban így nyilatkozott a bukaresti rádióban: a nagyon általános, pontatlan és hangzatos szózatok mellett Románia egy pontos, jól meghatározott, véghezvihető javaslatot tett, amely nem más, mint egy egységes európai gazdasági terület, páneurópai szabadkereskedelemre épülő közös piac létrehozása, és páneurópai protekcionizmus az orosz és amerikai konkurenciával szemben.⁷⁶

Végül a Népszövetség döntött Vizsgáló Bizottságok létrehozásáról, amelyben az európai kormányok mellett a nem európai államok kormányai is részt vehetnek. A „Bizottság az Európai Unióért” 1930. szeptember 29-én alakult meg. Határozat született azzal kapcsolatban, hogy az 1931-ben tartandó népszövetségi ülésre a Bi-

zottság különböző jelentéseket és javaslatokat készítsen. A Bizottság elnöke Briand lett, titkára Sir Eric Drummond (a Népszövetség titkára), a Bizottságban képviselve volt az összes európai állam, amely tagja a Népszövetségnek. Döntés született arról is, hogy a vizsgáló vagy tanulmányozó Bizottság 1931 folyamán három alkalommal tanácskozik.⁷⁷

Nicolae Titulescu diplomáciai tevékenysége az Egyesült Európáért

Titulescu diplomáciai körutat szervezett, amelynek során többek között a Briand-tervet népszerűsítette úgy, ahogy a román nemzeti érdekeknek leginkább megfelelt. 1930. október 30-án rövid időre látogatást tett a Vatikánban, találkozott XI. Pius pápával, aki kifejezte elégedettségét aziránt, hogy a román parlament megszavazta a Vatikán és Románia között kötött konkordátumot. Ugyanakkor biztatta Titulescut, hogy folytassa tovább ténykedését a béke megvédése érdekében és a harcot a szovjet rendszerrel szemben.⁷⁸

Még ugyanaznap Titulescu látogatást tett a Palazzo Venezia-ban, ahol Grandi és Mussolini fogadták. A revízió problémája mellett szóba került a Briand-terv is. Titulescu kifejtette, hogy Briand azért javasolta az egységes Európát, mert őszintén hisz ennek megvalósulásában, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy ő maga is híve az egyesült Európa megvalósításának. Titulescu hangot adott kritikájának is: az egyetlen hibája ennek a tervnek, hogy alárendelte a gazdaságot a politikának, de ez csak egy része a tervezetnek, és összességében minden állam által elfogadható.⁷⁹

Titulescu, mivel Romániára nézve veszélyesnek tartotta az olasz revíziós politikát, mindent megtett egy francia–olasz közeledés érdekében, sikertelenül. Rómából Párizsba utazott, ahol november 6-án Aristide Briand külügyminiszterrel találkozott. Az olasz kérdés megbeszélése után Briand így nyilatkozott Titulescunak: azért javasolta az egységes Európa tervet, hogy ezzel küzdjenek a bolsevizmus ellen és, hogy a francia erőforrásokat a béke szolgálatába állítsa, mindezt a Népszövetség keretein belül.⁸⁰

Titulescu a Cambridge-i egyetemen

A római és párizsi útját követően Titulescu visszatért Londonba, ahol november 19-én a Cambridge-i Egyetemen konferenciát tartott a *Béke elvének fejlődése* címen. Angolul tartott előadásában Titulescu az angol és nemzetközi közvéleményt szólította meg, hangsúlyozva a Népszövetség szerepét a nemzetközi együttműködés által a béke megőrzésében, a gazdasági válság megoldásában, a meglévő határok védelmében tett erőfeszítéseit, valamint az európai unió megvalósításáért tett lépéseit.⁸¹

Szembehelyezkedve azzal a véleménnyel, hogy a genovai fórum fölösleges fecsegés, Titulescu hangsúlyozta, hogy addig, míg a népek beszélnek egymással, nem nyúlnak fegyverekhez. A béke az ő koncepciójában egy lelkiállapot, amit az 1930-as év eseményei feldúltak: a volt antant államok közötti nézeteltérések, a legyőzött államok revizionizmusa, a szovjet fenyegetettség és a gazdasági válság. Titulescu szerint az egyetlen megoldást a nemzetközi együttműködés jelenti, az ellentétes érdekű országoknak szövetségre kell lépniük egy közös cél érdekében a Népszövetségen belül. Azok a szövetségek, amelyeket a legyőzött államok a Népszövetségen kívül kötnek, háborúhozvezethetnek.⁸²

A súlyos etnikai problémák és a területi ellenségeskedés megoldására javasolta az 1918 után létrejött nemzeti államok szuverenitásának és területének teljes tiszteletben tartását, a békeszerződések által meghatározott határok sérthetlenségét. Le kell mondani a revízióról, a régi nacionalista-soviniszta mentalitást le kell küzdeni, biztosítani kell az emberi jogokat (ide sorolja a nemzetiségek jogait is), a határok spiritualizálását, az egyének és a kereskedelem szabadságát, és támogatni kell a Briand által javasolt Európai Unió létrehozását. „A régi köztudatban a határ nem volt más, mint akadály, ugyanis elválasztotta az embereket. A békét nem úgy szolgáljuk igazán, ha a határokat keletebbre vagy nyugatabbra toljuk. Minden erőnkkel a határok spiritualizálásán kell dolgoznunk, különféle egyezmények segítségével, különösen gazdasági egyezmények által, amelyek a közös érdeket szolgálják. Nem a határok módosítására, hanem az előítéletek leküzdésére van szükség. És akkor, amikor a nemzetközi élet azzá válik, aminek igazán lennie kell, amikor biztosítja az embernek akárhol is van, azokat a jogokat amelyek egyszerűen abból adódnak, hogy ember, és ha az új generációk már nem ismernek semmit a régi gyűlöletből és előítéletekből, akkor a határoknak már nem lesz olyan fontos szerepük mint ma. Mindez Európa egységét eredményezi.”⁸³

Az angolok visszautasító magatartása ellenére Titulescu határozottan kiállt a Briand-terv megvalósításának fontossága mellett. Hangsúlyozta, nem igazak azok a híresztelések, melyek szerint a Briand-terv alapján Európa országai egyetlen államba olvadnak, mint például az Amerikai Egyesült Államok. Ellenkezőleg: a Briand-terv olyan együttműködést javasol, amelyben minden állam megőrzi szuverenitását. Elutasítja azt a feltevést, mely szerint az Európai Unió az Amerikai Egyesült Államok és Anglia ellen irányulna, hiszen ezek az államok is meghívást kaptak az együttműködésre. Nem irányul a Népszövetség ellen sem, hiszen minden állam kifejezte akaratát azzal kapcsolatban, hogy az Egyesült Európát a Népszövetségen belül hozzák létre. Figyelmeztetett arra, hogy az Európai Unió nem dönthet egyetlen olyan kérdésben sem, amely a Népszövetség hatáskörébe tartozik. „Ami a jelent illeti, az Európai Unió az egyetlen lehetőség a béke megvédésére. Ami pedig a jövőt illeti, egy olyan új nemzetközi élet csírája lehet, amelyet mi a háborúk és szenvedésekkel teli képzeletünk fel sem fog.”⁸⁴

Románia tevékenysége az Európai Unió Bizottságban (1930-1932)

1931 januárjában, Genovában Titulescu két fontos javaslatot tett. Németország ragaszkodott ahhoz, hogy a Szovjetuniót és Törökországot azonnal, teljes jogú tagként hívják meg a Bizottságba, ezzel szemben Titulescu azt javasolta, hogy kezdjék el a munkálatokat az aktuális felállásban, és ha olyan probléma merül fel, amely megkívánja az orosz vagy török részvételt, akkor mint meghívottaknak, de nem mint a Bizottság teljes jogú tagjainak kérjék ki a véleményüket. A kérdést illetően nem tudtak megegyezni, ezért úgy döntöttek, hogy egy albizottságot hoznak létre, ennek Titulescu is tagja lett.

Az ülés második fontos kérdése a gazdasági válság kezelése volt. Miután sikerült napirendre térni a Szovjetunió és Törökország problémáját illetően, a Bizottság rátért ennek megtárgyalására. Marinkovici a közép-európai és délkelet-európai országok nevében kérte, hogy az ipari államok adják fel a kedvezményezett ország elvét, ami a gabonavásárt illeti, és felkérte az ipari államokat, hogy vásárolják fel a kelet-európai gabonát, éspedig kedvezményes vámtarifák alkalmazása mellett. Titulescu másik fontos javaslata egy „központi hitelintézet” létrehozására vonatkozott, amely hiteleket nyújtana a közép-európai agrárállamoknak, ugyanakkor Marinkovicához hasonlóan felkérte a nyugat-európai államokat, hogy vásárolják meg a kelet-európai agrártermékeket. Titulescu kifejezte reményét, hogy ezáltal talán kialakulna egyfajta európai gazdasági szolidaritás.⁸⁵

Titulescu hangsúlyozta, hogy az 1930-as kelet-európai gabonatermés kielégítené a nyugat-európai szükségleteket. A gabonavásár és a hitelintézet megvalósítása érdekében Titulescu javaslatot tett egy genovai székhelyű különbizottság létrehozására, amely együttműködne a Népszövetség hasonló szervezeteivel. Úgy vélekedett, hogy ezek a konkrét lépések hozzájárulnak az egységes Európa megvalósításához és nem utolsósorban nagyon sok közép-, és kelet-európai állam rossz gazdasági helyzetén segítenének. Titulescu javaslatát elfogadták, összeállt egy újabb bizottság, amelynek Titulescu is tagja lett.⁸⁶ A genovai ülésen nyolc határozat született, amelyek többé-kevésbé tartalmazzák Románia javaslatait is:

1. A Bizottság meghívta Izlandot, Törökországot és a Szovjetuniót, hogy vegyenek részt a világgazdasági válság tanulmányozásában, már ami az európai közösséget illeti. Titulescu javaslatát elfogadva, nem azonnali felkérésről volt szó, hanem a következő ülészekre (1931. május), a három ország nem teljes jogú tagként és nem minden kérdés megtárgyalására lett meginvitálva. Simion Costea történész szerint a Szovjetunió meghívása Románia bizonyos szintű diplomáciai vereségét jelentette, ami viszont egyértelmű nyereségként könyvelhető el, hogy Titulescu erőfeszítéseinek köszönhetően a meghívást elhalasztották és csak bizonyos kérdések megvitatására kérték fel a Szovjetuniót.⁸⁷

2. A gazdasági válság gyors megoldását szem előtt tartva határoztak egy ülés megszervezéséről, ahol az európai gabona exportőr és importőr államok vesznek részt és elfogadták Románia javaslatát, miszerint a nyugat-európai államok felvásárolják az 1930-as év gabonáját.
3. Létrehoztak egy 11 tagú bizottságot, melynek feladata, hogy a következő évek többlettermésének exportja érdekében szervezzen meg egy kedvezményes vám-tarifá rendszert.
4. Létrehoztak egy 11 tagú bizottságot, amely azt a feladatot kapta, hogy megszervezzen egy mezőgazdasági Hitelintézetet.

Ezek mellett határozat született még az 1930-as márciusi genovai kereskedelmi egyezmény alkalmazásáról, tárgyalásra került a munkanélküliség problémája is, végül pedig Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország és Németország külügyminiszterei egy közös nyilatkozatot tettek, amelyben kiálltak a béke megtartása mellett. Romániában a Bizottság ezen ülészkáját pozitívan értékelték.⁸⁸ Mironescu külügyminiszter az Európai Unió Bizottság ülése után megbízta Titulescut, hogy képviselje Romániát az összes európai unió nemzetközi konferencián. Titulescu kérésére pedig szakértőket neveztek ki a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi minisztériumoknál, akikkel együtt dolgozhat.

Mironescu miniszterelnök, remélve, hogy az európai hitelintézet létrejön, megalapította a Nemzeti Mezőgazdasági Hitelintézetet mint a létrehozandó Nemzetközi Mezőgazdasági Hitelintézet romániai partnerét.⁸⁹ Duca (Nemzeti Liberális Párt) azzal vádolta emiatt a miniszterelnököt, hogy eladja az országot az idegeneknek. A parlament elfogadta Mironescu javaslatát, aki nem sokkal később, 1931. április 18-án II. Károly nyomására lemondott miniszterelnöki tisztségéről.

A Európai Unió Bizottság harmadik ülészaka, 1931 május

Briand elnöklete alatt Genovában 1931. május 15–21. között került sor az Európai Unió Bizottság harmadik ülészakára. Az ülésen részt vettek az összes európai államok képviselői, valamint a Szovjetunió, Törökország és Izland küldöttei is. A találkozó központi témája a gazdasági válság volt. Romániát Titulescu, Antoniaide és Cezar Popescu képviselte. Május 20-án a Bizottság megszavazta Titulescu korábbi javaslatát a Mezőgazdasági Hitelintézet létrehozásáról. Az egyezményt Titulescu írta alá azzal a kitételrel, hogy azt a bukaresti parlamentnek is jóvá kell hagynia. A román pénzügyminiszter, Constantin Argetoianu nem értett egyet az egyezménnyel, mivel úgy látta, hogy Románia nincs abban a gazdasági helyzetben, hogy az Intézet részfinanszírozását vállalni tudja.⁹⁰

Az 1931. szeptemberi negyedik ülészak nagyrészt azzal volt elfoglalva, hogy jelentést készítsen a Népszövetség 12 nagygyűlésére. A jelentés nem tartalmazott az

Európai Unió megvalósítását illetően egyetlen konkrét politikai vagy gazdasági javaslatot sem, kilátásba helyezte viszont újabb bizottságok és konferenciák szervezését, korabeli értékelések szerint csak szószaporításról és tehetetlenségről tett tanúbizonyságot.⁹¹

Az ötödik és hatodik üléseken sem született semmilyen döntés. 1932-ben a Stresa-ban tartott konferencián felvetődött a közép- és kelet-európai országok gazdasági és pénzügyi helyzetének konszolidálása. Az Agrárállamok Blokkja a román ipari és kereskedelmi minisztert, Virgil Madgearut választotta elnökének. Madgearu az agrárállamok nevében kérte a kedvezményes rendszer bevezetését a mezőgazdasági termékek exportját illetően, javadalmazott körülmények között. Hangsúlyozta, hogy ellenkező esetben az agrárállamok fizetésképtelenné válnak és nem tudják külföldi adósságaikat visszafizetni.⁹²

1932 márciusában meghalt Briand, és a következő Népszövetségi ülésen hiába kérték a Bizottság meghosszabbítását még egy évre, a kérést nem szavazták meg, az Európai Unió Bizottság feloszlott.

Tardieu Dunai konföderációs terve

1932. március 2-án André Tardieu, francia kormányfő és külügyminiszter azzal a memorandummal fordult az angol és olasz kormányhoz, hogy siessenek az agrárválság sújtotta Duna menti államok (Ausztria, Magyarország, Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia, Lengyelország) megsegítésére. Titulescu szerint a Tardieu-terv elsősorban Ausztria és Magyarország megmentését szolgálná, és nem jelenthet végleges megoldást. Az első szakaszban Franciaország és a kisantant államai több ponton egyetértettek, különösen abban, hogy a dunai államoknak a nagyhatalmak beavatkozásánélkülkellegmással egyezkedniük a kedvezményeket illetően.

Romániában az akkor ellenzéki Nemzeti Parasztpárt meglepéssel fogadta a Tardieu-tervet, több rendezvényükön megvitatták e kérdést azzal a céllal, hogy Magyarország helyett Románia legyen az új dunai szervezet politikai központja. Még 1930-ban Iuliu Maniu a Briand-tervvel kapcsolatosan azt nyilatkozta, hogy egy regionális föderációra van szükség első lépésként, amely tömörítené Lengyelországot, Csehszlovákiát, Ausztriát, Jugoszláviát, Magyarországot, Bulgáriát, Görögországot és Romániát, és egy ilyen nagy konföderációban a magyar elem nehezen tudna vezető szerephez jutni.⁹³ Tardieu javaslatával ellentétben, az új dunai konföderáció a román álláspont szerint Lengyelországot, Bulgáriát és Görögországot is magába kell, hogy foglalja. Virgil Madgearu úgy látta, hogy Románia a Tardieu által javasolt dunai blokk létrehozásában nem érdekelt, hiszen a gabonatermés 90%-a és a kőolaj 75%-a más országokba megy. Ezért Madgearu garanciát kért arra vonatkozóan, hogy nyugaton megvásárolják a román gabonát.⁹⁴

Mihail Manoilescu, a Tardieu-terv alapjául szolgáló *három Európa*-elmélettel szembeállítja saját *három Európa*-elméletét, amely komoly vetélytársa lehetett volna a Tardieu-tervnek, azáltal, hogy Közép-Európát német érdekszférába helyezi. A lakosságfelesleg problémáját elemezve arra a következtetésre jut, hogy Nyugat-Európa államaiban (Anglia, Franciaország, Belgium, Hollandia és Portugália) a lakosságfelesleget elszívják a gyarmatok. Közép-Európa ipari államai (Németország, Olaszország és Spanyolország) nem rendelkeznek gyarmatokkal, de jelentős lakosságtöbblettel sem, nincs elég termőföldjük és az elégedetlenek táborát alkotják. A harmadik, vagyis Kelet-Európa (Lengyelország, Bulgária, Jugoszlávia, Románia, Görögország, Magyarország) államaiban a termőföldekhez képest kevés a lakosság. A megoldást a közép-európai és a kelet-európai államok gazdasági együttműködésében látja.⁹⁵

Titulescu, miután Benessel együtt tárgyalt Tardieuvval az új dunai tervezetről, II. Károlynak így értékelte a fejleményeket: nincs konszenzus még köztünk sem (Benes, Titulescu) és a nagyhatalmak között sem ez ügyben. Titulescu ugyanis azt a javaslatot tette Benesnek, hogy legyen maga a kisantant a kezdeményezője egy regionális együttműködésnek, és nem lennének újra a nyugati terveknek kiszolgáltatva. Ezáltal talán a politikai helyzet is javulhatna Kelet-Európában, mert ha mégis sikerülne a kelet-európai gazdaság nehéz helyzetén javítani a kisantantnak, akkor a szomszédos államokkal talán a politikai viszony is jobbra fordulna.⁹⁶

A kisantant a Tardieu-terv bukása után

Titulescu szerint egy gazdasági Dunai Konföderáció mindenképp hozzájárulna Közép-Európa föderatív átszerveződéshez, és a térség összes állama csak nyerne, hiszen közös erővel gyorsan javítani lehetne a súlyos gazdasági helyzeten. Ezért már 1932 májusában – amikor André Tardieu elvesztette a választásokat és letűnt a politikai színtérről – Titulescu és Benes tovább folytatták a tárgyalásokat egy gazdasági föderáció létrehozása érdekében. 1932 májusában Belgrádban találkoztak a kisantant vezetői, ahol az együttműködés lehetőségeiről tárgyaltak. D. Ghica úgy nyilatkozott a sajtónak, hogy a kisantant már a kezdetektől egy szélesebb gazdasági együttműködés híve volt, most azonban már nyilvánvalóvá vált, hogy nemcsak regionális problémáról van szó, hanem egész Európát érintő gazdasági válságról, ugyanis a közép-európai államok gazdasági válsága olyan mélységbe süllyedt, melynek megoldásához a kisantantmár kevés, és szükség van a nagyhatalmak gazdasági segítségére is.⁹⁷

Az új francia kormány nem volt érdekelt egy dunai gazdasági együttműködés megvalósításában. Eliza Campus szerint a Tardieu-terv már egyrészt megbukott a négy nagyhatalom konferenciáján, mivel nem tudtak érdemben megegyezni és

ugyanakkor elbukott, mert Közép-Európa államai objektív és szubjektív okokból nem álltak készen egy föderatív jellegű gazdasági együttműködésre.⁹⁸

A kisantant államai 1933-ban Prágában döntöttek egy Gazdasági Tanács létrehozásáról, amely évente négy alkalommal ül össze. Titulescu egyenesen a béke legbiztosabb garanciáját látta a szoros gazdasági együttműködésben.⁹⁹ 1934 áprilisában a kisantant Gazdasági Tanácsának II. ülésén Titulescu hangsúlyozta, hogy a kisantantnak nem áll szándékában rivális gazdasági csoportokat létrehozni Európa e részén, épp ellenkezőleg, a gazdasági kapcsolatok kiszélesítésén dolgoznak.¹⁰⁰

A Balkáni Egyezmény

A balkáni államok szorosabb együttműködésének szükségességét az 1929 októberében Athénban tartott XXVII. Nemzetközi Békekongresszus alkalmával a Kongresszus görög elnöke, A. Papanastasiu vetette fel. Az első balkáni konferencia megszervezését a Béke barátainak görög szervezete vállalta el. A konferenciára 1930 októberében Athénban került sor, célja a balkáni népek szorosabb együttműködése gazdasági, kulturális és politikai téren egyaránt, végeredményben a balkáni államok uniójának megteremtése.¹⁰¹ Résztvevő államok: Románia, Bulgária, Törökország, Görögország, Albánia, Jugoszlávia. Aromán delegációt Stefan Cicio Pop vezette.

A konferencián különböző tagozatok alakultak: politikai, gazdasági, kulturális, szociális és egy külön csoport, amely kidolgozta a konferencia statutumát. A konferencia végén a tagozatok beszámoltak tárgyalásaik eredményeiről. A politikai tagozat döntött a külügyminiszterek rendszeres évi találkozásának megszervezéséről, a háború törvényen kívül helyezéséről, a problémák békés úton való rendezéséről. Ezek mellett szó esett a törvénykezés összehangolásáról is.¹⁰²

A kulturális tagozat, abból a sajnálatos tényből kiindulva, hogy a Balkán népei nem ismerik egymást, a hangsúlyt egymás történelmének, szokásainak megismertetésére helyezte. Javasolták az egyetemek és más intézmények közötti állandó diák- és tanárcserét. Konferenciák rendezését a városokban és falvakban, kiállítások rendezését, a könyvek és műtárgyak vámmentességét, valamint *Balkáni Hetek* megrendezését minden országban. Felvetették egy Balkáni Együttműködési Intézet létrehozásának szükségességét is.¹⁰³

A gazdasági tagozatban sürgették a gazdasági kapcsolatok szorosabbra fonását, sőt még a pénznem egységesítése is felmerült.¹⁰⁴ A gazdasági tagozat ugyanakkor hangsúlyozta a vasúti összeköttetések létrehozásának fontosságát a fővárosok között, autótutak építését, egységes vasúti, légi, tengeri és postai tarifarendszert. Elhatározták, hogy együtt népszerűsítik a balkáni országokat Nyugat-Európában és Amerikában.¹⁰⁵

A szociális tagozat tárgyalásain többek között felmerültek: közös harc a nő- és gyermekkereskedelem ellen, az egészségügyi intézmények szoros együttműködése, közös stratégia kidolgozása a munkanélküliség leküzdésére, valamint a parasztok és munkások életkörülményeinek javítására.¹⁰⁶

Döntés született egy állandó testület létrehozásáról, a testület neve: Balkáni Konferencia. Székhelye sorra minden tagállam, szervei pedig: az általános gyűlés, titkárság, állandó bizottság és a nemzeti csoportok. A nemzeti csoportok tulajdonképpen az illető államok delegáltjaiból tevődnének össze, akik kapcsolatban állnak saját kormányukkal. Az Általános Gyűlés minden év októberében ülésezik, és választott delegáltakból áll. A Népszövetség és a Nemzetközi Munkaügyi Központ állandó meghívottaknak számítanak. A Konferencia Bizottsága a Nemzeti Csoportok vezetőiből és két-két delegáltból áll, és a végrehajtó testülete a Balkáni Konferenciának. A Konferencia nyelve a francia.¹⁰⁷

1931 januárjában a Konferencia Állandó Bizottsága döntést hozott, miszerint minden tagországban előkészítő munkálatokat végezzenek: így Törökországban előkészülnek a második Konferenciára, Bulgáriában a Mezőgazdasági és Kereskedelmi Kamarák megbeszélésére, Albániában találkoznak a megyei szervek, Görögországban a bankok, kereskedők és iparosok találkoznak, Romániában az egyetemek képviselői, Jugoszláviában pedig a munkás és női szervezetek találkoznak. Ugyanakkor döntés született a külügyminiszterek találkozájának rendszerességéről.¹⁰⁸

A második balkáni konferencia 1931 októberében, Isztambulban került megrendezésre és legfontosabb témája a gazdasági együttműködés volt. Új együttműködési tervek születtek: szabad munkavégzés a hat állam állampolgárainak bárhol a balkáni államokban, a gabona és más termékek védelme, a vasútvonal összekötése, egy balkáni egészségügyi egyezmény megkötése.

1932 októberében Bukarestben a harmadik Balkáni Konferencián Titulescu, román külügyminiszter hangsúlyozta, hogy a találkozó célja meghatározni a béke megvédésének módozatait. Elfogadták a Balkáni Unió tervezetét, döntés született egy vámunió létrehozásáról, a Balkáni Agrár-, Kereskedelmi- és Ipari Kamara létrehozásáról. Ugyancsak a harmadik konferencián döntöttek egy közös tengerészeti központ létrehozásáról Isztambulban, közös történelmi kutatások, irodalmi fordítások megkezdéséről. Ezek a határozatok, mivel nem az államok kormányaik hozták, nem léphettek életbe, csak azt követően, hogyha az illető kormányok rendre megszavazták a Balkáni Paktumot.

A negyedik konferencián, 1933 novemberében a résztvevők egyöntetűen megszavazták a Balkán Paktumot és döntés született arról, hogy a tényleges hatalom nélküli találkozók helyett egy balkáni parlamentet kell létrehozni. A negyedik konferencia által, hogy elfogadta a *Balkán Paktumot*, egy újabb föderatív rendezés lehetőségét kínálta a Balkán országainak.¹⁰⁹

A *Balkán Egyezményt* hivatalosan 1934. február 9-én négy állam írta alá: Románia, Jugoszlávia, Törökország és Görögország. A paktum legfontosabb feladata a béke megvédése, de emellett egy föderatív jellegű együttműködés megvalósítása is körvonalazódott. Eliza Campus szerint a *Balkán Egyezmény Statutum*a egyértelműen alátámasztja, hogy itt nemcsak egy Hitler és revizionizmus ellenes összefogásról volt szó, hanem egy sokkal összetettebb együttműködési kísérletről, amely egyértelműen föderatív jelleget mutat:

1. A Statutum előírja, hogy az Állandó Tanács rendszeresen összeül, vagyis a négy külügyminiszter évente egyszer találkozik.
2. Az egyöntetűség elve mindvégig tiszteletben volt tartva, amely fékező erőként lehetetlenné tette egyik vagy másik ország szupremációját. Hozzájárult továbbá a szolidaritás megerősítéséhez az új kontinentális térségben, és ezáltal a béke együttes megvédésének záloga is lett.
3. a IV. fejezet leszögezi a tagállamok egyenjogúságát, valamint a III. fejezet szerint az Állandó Tanács elnökét rotációval választják.
4. A Gazdasági Tanácskozó Testület bizonyítja, hogy az egyezmény tagállamai döntöttek egy egységes gazdasági terület létrehozását illetően.
5. A Gazdasági Statutum előírja négy nemzeti szekció létrehozását, amely kereskedelmi, mezőgazdasági, ipari, pénzügyi és a közlekedésben jártas képviselőkkel állna, akik évente kétszer találkoznának. A Gazdasági Tanácskozó Testület döntött egy balkáni bank létrehozásáról és a turizmus fellendítéséről. Az Állandó Tanács pedig a régió többi államával való kapcsolatok kiépítéséről, egy esetleges egységes gazdasági övezet létrehozásáról hozott határozatot. Felmerült a balkáni régió elve, hogy kedvező légkör alakulhasson ki egy valódi gazdasági együttműködéshez.¹¹⁰

A Balkáni Egyezmény államai ankarai találkozásán Titulescu kiemelte, hogy a Balkán Egyezmény államai elítélik a terrorizmust és mindenféle erőszak alkalmazását. Hasonlóan nyilatkoztak, amikor 1935-ben Olaszország megtámadta Etiópiát, és 1936-ban, amikor Németország megszállta a demilitarizált zónát.

A béke megőrzése érdekében 1938-ban a Balkán Egyezmény államai újra tárgyalásokat kezdtek Bulgáriával, így született meg júliusban a szaloniki megnemzáradási egyezmény. Eliza Campus szerint akkor nyílt meg az út a valódi együttműködés előtt egy föderatív jellegű gazdasági és politikai együttműködés érdekében, amikor Közép-Európában már az agresszió tombolt.

A háború és a háború előtti közvetlen események szétrombolták a kisantantot és a Balkán Egyezményt is. Nem hozott eredményt sem Kalergi, sem Briand tervszete. Az első világháborút követő időszakban a legyőzött államok elégedetlensége és a győztes államok féltelme egy újabb háborútól, valamint ezek tehetetlensége és a súlyos gazdasági válság nem teremtettek kedvező légkört az államok gazdasági és po-

litikai integrációjára. Románia, bár aktív résztvevője volt a két világháború közötti integrációs törekvéseknek, mindvégig saját nemzeti érdekeit tartotta szem előtt. A Briand-terv támogatásával, a kisantant és a Balkán Egyezmény létrehozásával a román vezető politikusok igyekeztek olyan nemzetközi helyzetet teremteni, amely garantálja Románia új határait, politikai és területi sérthetetlenségét, ugyanakkor a súlyos gazdasági problémák megoldását is.

Az Egyesült Európát akkor számos igyekezett ellenére sem sikerült megvalósítani, és felvetődik a kérdés, hogy a politikusok valóban akarták-e az integrációt. Ami a románokat illeti, Titulescu, Maiorescu valóban Európa-szerte elismert és főleg Romániában európai szellemiségű politikusok voltak, de tényszerűen dokumentálható, hogy minden kérdést elsősorban románként néztek, és csak azután következhetett az európai megközelítés.

Felhasznált irodalom

- George Cioranescu: *Romanii si ideea federalista. (A románok és a föderációs elv)*, Bukarest, 1996.
- Eliza Campus: *Ideea federala in perioada interbelica. (A föderáció eszméje a két világháború között)*, Bukarest, 1993.
- Eliza Campus: *State mici și mijlocii din centrul și sud-estul Europei în relațiile internaționale. (Közép és Kelet-Európa kis államai a nemzetközi kapcsolatokban)*, Bukarest, 1998.
- E. Campus: *Mica Inteligere (A Kisantant)*, Bukarest, 1968.
- E. Campus: *Inteligerea Balcanica (A Balkán Egyezmény)*
- Walter M. Bacon Jr.: *Nicolae Titulescu*, Iasi, 1999.
- Nicolae Titulescu: *Discursuri (Beszéddek)*, Bukarest, 1967.
- Nicolae Titulescu: *Documente diplomatice, (Diplomáciai dokumentumok)*, Bukarest, 1967.
- Istoria Romanilor. (A románok történelme)*, III. kötet, Bukarest, 2003.
- Aurel Popovici: *Stat și națiune. Statele unite ale Austriei Mari. (Állam és nemzet. Nagy Ausztria Egyesült Államai)*, Lipcse 1906, Bukarest, 1997.
- Ovidiu Pecican: *Europa, o idee în mers. Kolozsvár*, 1997.
- Ovidiu Pecican: *Romania și Uniunea Europeană. (Románia és az Európai Unió)*, Kolozsvár, 2003.
- Dumitru Suci: *Anul 1918*.
- Ion Ghica: *Amintiri din pribegia după 1848 (Emlékek a 48 utáni száműzetésből)*, I. kötet
- Ovidiu Taslauanu: *Obsesia europeană*, Bukarest, 1998.
- Jacques de Launey: *A cincea valiza. Titulescu și Europa. (Az ötödik csomag. Titulescu és Európa)*, Bukarest, 1993.
- Integrációs törekvések Közép- és Kelet-Európában a 19. és 20. században. Tanulmánykötet. Teleki László Alapítvány*, Budapest, 1997.

Tanulmányok

- Simion Costea: *G. G. Mironescu, exponentul opțiunii României pentru proiectul Briand la Liga Națiunilor* (Mironescu, Románia szóvivője a Népszövetségben a Briand-tervvel kapcsolatban), In: „Anuarul Institutului de cercetare Socio-Umane Gh. Sincai”, Marosvásárhely, 1998/1.

- S. Costea: *I. G. Duca, un precursor al integrării europene* (I. G. Duca az európai integráció hírnöke), In: „Revista Bistriței”, 1999.
- S. Costea: *Opțiunea parlamentului României și a regelui Carol al II-lea pentru integrarea europeană* (A román parlament és II. Károly döntése az európai integráció mellett), In: „Marisia”, Marosvásárhely, 1999/26.
- S. Costea: *Dimensiunile diplomatice ale proiectului Briand de uniunea europeană*, (Briand európai uniós tervezete a nemzetközi diplomáciában), referátum, Babes–Bólyai Tudományegyetem, Kolozsvár, 2001.
- C. Greceanu: *Statele Unite ale Europei* (Az Európai Egyesült Államok), In: „Analele economice și Statistice”, XII. év. 9-10. szám, 1929. okt.–nov.
- Ion N. Evian: *Conferința economică a țărilor din bazinul Dunării* (A dunai államok gazdasági konferenciája), In: „Observatorul social-economic”, V. év. 2–3–4. szám, 1935. ápr. –dec.
- Alexandru Marcu: *Statele Unite ale Europei în programul lui Carlo Cattaneo* (Az Európai Egyesült Államok Carlo Cattaneo programjában), In: „Arhiva pentru știința și reforma socială”, XIV. év. 1936.
- O. Taslauanu: *Insomnia Europei* (Európa álmatlansága), In: „Lupta”, 1925. márc. 30. újra: O. Pecican: *Europa o idee în mers*, Kolozsvár, 1997.
- Mihail MAnoilescu: *Statele Unite ale Europei. Aspectul economic*. (Az Európai Egyesült államok. Gazdasági kérdések.) In: „Observatorul politic și social”, I. év. 1929/6, aug. 15.
- I. G. Duca: *Statele Unite ale Europei* (Európa Egyesült Államai), In: „Observatorul”, I. év. 1930/7–8.
- Dimitrie Gusti: *Problema federației europene* (Az európai föderáció problémája), In: „Arhiva pentru știința și reforma socială”, IX. év. 1930/1–23.
- N. Iorga: *Viitorul statelor mici* (A kis államok jövője), 1936. In: O. Pecican: *Europa o idee în mers*, Kolozsvár, 1997.

Korabeli napilapok

Dreptatea (Igazság)
Lupta (Harc)

Jegyzetek

- ¹ G. Cironescu: *Români și ideea federalistă*, București, 1996, 4.
- ² George Cioranescu: i. m. 4.
- ³ E. Hurmuzaki, vol. XVII, 401.
- ⁴ Ovidiu Pecican: *Europa, o idee în mers*, Editura Fundației Desire, 91.
- ⁵ G. Cioranescu: i. m. 15.
- ⁶ G. Cioranescu: i. m. 9.
- ⁷ G. Cioranescu: i. m. 20.
- ⁸ G. Cioranescu: i. m. 26.
- ⁹ Ion Ghica: *Amintiri din pribegia după 1848*, vol. I, 129.
- ¹⁰ G. Cioranescu: i. m. 33.
- ¹¹ G. Cioranescu: i. m. 42.
- ¹² Eliza Campus: *Ideea federală în perioada interbelică*. București 1993, 23.
- ¹³ G. Cioranescu: *Români și ideea federalistă*. Bc 1996, 72.
- ¹⁴ Aurel C. Popovici: *Stat și națiune. Statele Unite ale Austriei Mari*. Bc. 1997, 18.

- ¹⁵ A. Popovici: i. m. 221.
¹⁶ A. Popovici: i. m. 225.
¹⁷ A. Popovici: i. m. 269.
¹⁸ A. Popovici: i. m. 272.
¹⁹ A. Popovici: i. m. 279.
²⁰ A. Popovici: i. m. 285.
²¹ A. Popovici: i. m. 289.
²² A. Popovici: i. m. 290–291.
²³ A. Popovici: i. m. 388.
²⁴ A. Popovici: i. m. 388.
²⁵ A. Popovici: i. m. 246.
²⁶ G. Cioranescu: i. m. 80–81.
²⁷ G. Cioranescu: i. m. 82.
²⁸ G. Cioranescu: i. m. 84.
²⁹ G. Cioranescu: i. m. 101.
³⁰ G. Cioranescu: i. m. 102.
³¹ E. Campus: i. m. 44.
³² G. Cioranescu: i. m. 203.
³³ E. Campus: i. m. 46–47.
³⁴ E. Campus: State mici si mijlocii din centrul si sud-estul Europei in relatiile internationale. Bc. 1988, 105–114.
³⁵ E. Campus: Ideea federala in perioada interbelica. Bc. 1993, G. Cioranescu: Romani si ideea federalista. Bc. 1996.
³⁶ O. Taslauanu: Obsesia europeana. Bc. 1996, 98.
³⁷ O. Taslauanu: i. m. 92–96.
³⁸ O. Taslauanu: i. m. 92–96.
³⁹ O. Taslauanu: i. m. 92–96.
⁴⁰ Simion Costea: Obtiunea parlamentului Romaniei si a regelui Carol II pentru integrarea paneuropeana In: Marisia, nr. 26/1999, Marosvásárhely, 4.
⁴¹ S. Costea: i. m. 5.
⁴² S. Costea: i. m. 6.
⁴³ Dreptatea, IV. évf, 788. szám, 1930. május 29. 1.
⁴⁴ I. m. 787. szám, 1930. május 28.
⁴⁵ S. Costea: i. m. 7.
⁴⁶ S. Costea: i. m. 8.
⁴⁷ S. Costea: i. m.
⁴⁸ S. Costea: i. m. 9.
⁴⁹ S. Costea: i. m. 10.
⁵⁰ S. Costea: i. m. 10.
⁵¹ I. G. Duca: Statele Unite ale Europei. In: Observatorul politic si social, I év, 7–8. szám, 1930. 8., megjelent még Ovidiu Pecican: Europa o idee in mers, Kolozsvár, 1997, 123.
⁵² I. G. Duca: i. m. 126.
⁵³ I. G. Duca: i. m. 8.
⁵⁴ I. G. Duca: i. m. 124.
⁵⁵ I. G. Duca: i. m. 125.
⁵⁶ I. G. Duca: i. m. 125.

- ⁵⁷ S. Costea: I. G. Duca, un precursor al integrării europene. In: Revista Bistritei, 1999, 5.
- ⁵⁸ G. G. Mironescu: Cuvantari, I. kötet, Bc. 1930, 228.
- ⁵⁹ Mironescu: i. m. 234–236.
- ⁶⁰ Mironescu: i. m. 268
- ⁶¹ Mironescu: i. m. 435–436.
- ⁶² Mironescu: i. m. 436.
- ⁶³ Mironescu: i. m. 437–440.
- ⁶⁴ S. Costea: Dimensiunile diplomatice ale proiectului Briand de Uniune europeana. Referátum, Kolozsvár, 2001, 33–36.
- ⁶⁵ S. Costea: i. m. 37.
- ⁶⁶ S. Costea: i. m. 37.
- ⁶⁷ S. Costea: i. m. 38.
- ⁶⁸ Dreptatea, IV. 846. szám, 1930. aug. 5. 1.
- ⁶⁹ S. Costea: i. m. 40.
- ⁷⁰ S. Costea: . i. m. 40.
- ⁷¹ E. Campus, G. Cioranescu, S. Costea, ismeretett művei
- ⁷² S. Costea: i. m. Maniu Mironescunak címzett levele, 1930. szeptember 11.
- ⁷³ E. Campus: i. m. 71–74.
- ⁷⁴ S. Costea: G. G. Mironescu exponentul optiunii Romaniei pentru proiectul Briand la Liga Natiunilor, In: Anuarul Institutului de Cercetare Socio-Umane „Gh. Sincai”, Marosvásárhely, nr. 1/1998, 102.
- ⁷⁵ S. Costea: i. m. 105
- ⁷⁶ S. Costea: i. m. 105–106.
- ⁷⁷ E. Campus: i. m. 75–76.
- ⁷⁸ Jacques de Launay: A cincea valiza. Titulescu si Europa. Bukarest, 1993, 61–63.
- ⁷⁹ J. de Launey: i. m. 63–66.
- ⁸⁰ S. Costea: i. m. 47.
- ⁸¹ Nicolae Titulescu: Documente diplomatice, Bukarest, 1967, 337–355.
- ⁸² N. Titulescu: i. m. 337–355.
- ⁸³ N. Titulescu: i. m. 352.
- ⁸⁴ N. Titulescu: i. m. 353.
- ⁸⁵ S. Costea: i. m. 108.
- ⁸⁶ S. Costea: Dimensiunile diplomatice ale proiectului Briand de Uniune Europeana, referátum, Kolozsvár, 2001, 59.
- ⁸⁷ S. Costea: i. m. 61.
- ⁸⁸ S. Costea: i. m. 62.
- ⁸⁹ S. Costea: G. G. Mironescu...In: Anuarul Institutului de Cercetare..., Marosvásárhely, 1998/1, 110.
- ⁹⁰ S. Costea : i. m. 70.
- ⁹¹ S. Costea: i. m. 71.
- ⁹² S. Costea: i. m. 73.
- ⁹³ G. Cioranescu: i. m. 124.
- ⁹⁴ Adevarul, 1932. márc. 19. 1.
- ⁹⁵ G. Cioranescu: i. m. 126.
- ⁹⁶ E. Campus: i. m. 91.
- ⁹⁷ E. Campus: i. m. 97–98.

- ⁹⁸ E. Campus: i. m. 99.
- ⁹⁹ N. Titulescu: Discuesuri, Bukarest 1967, 1933 júniusában Titulescu nyilatkozat egy bukaresti sajtókonferencián, 391.
- ¹⁰⁰ N. Titulescu: i. m. 428.
- ¹⁰¹ G. Vladescu-Racoasa: Prima conferinta interbalcanica. In: „Arhiva pentru stiinta si reforma sociala” IX. évf. 1–3. szám, 1930, 392–393.
- ¹⁰² G. Vladescu-Racoasa: i. m. 395–396.
- ¹⁰³ G. Vladescu-Racoasa: i. m. 396.
- ¹⁰⁴ Ua. 397.
- ¹⁰⁵ Uo. 398.
- ¹⁰⁶ Uo. 399–400.
- ¹⁰⁷ G. Vladescu-Racoasa i.m. 401–402.
- ¹⁰⁸ E. Campus: Ideea federala in perioada interbelica, bukarest 1993, 104–105.
- ¹⁰⁹ E. Campus: i. m. 107.
- ¹¹⁰ E. Campus: i. m. 110–111.